

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK
ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK
FOLYÓIRATA

LI. ÉVFOLYAM
1. SZÁM

BUDAPEST, 1938.
JANUÁR

Anyagi ügyeink.

A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének egyik célja az alapszabályok szerint: „A tanító- és óvónőképző-intézetek tanárainak, a gyakorlóiskolai tanítóknak és ezeknél az intézeteknél működő nevelőknek erkölcsi és anyagi érdekei fölött való állandó éber őröködés; helyzetünk javulásának folytonos munkálása...” Az alapszabályok értelmében való kötelességet teljesítünk tehát, ha nemcsak a magyar tanítóképzés munkájának sikeresebbé tételén és az iskolai, meg nevelői teendőink hathatósabb fejlesztésén munkálkodunk, hanem éberen őröködünk anyagi helyzetünk, kereseti lehetőségeink, általában megélhetésünket biztosító és elősegítő érdekeink felett. Soha nagyobb szükségünk erre a munkára nem volt mint ma, amikor a közalkalmazottak és közszolgálati nyugdíjasok járandóságainak felemelésére vonatkozó rendelet január elsejétől kezdődő végrehajtására várunk. Azért van nagy szükség erre az őröködéssel éppen most, mert az öt, illetve két százalékos — tehát igazán csekély — fizetésjavítás elsősorban arra volt jó, hogy a levegő tele legyen annak hírével, hogy a tisztviselőknek és közöttük a tanároknak fizetését végre javították, legyenek tehát most csendben egy darabig és ne elégedetlenkedjenek, hisz rosszul megy most mindenkinek, viseljék el ők is türelemmel a sors mostohaságait...

A fizetések ezen csekély mérvű megjavítása elkerülhetetlen volt. A drágulás olyan ijesztő mértékben növekedett különösen Magyarországon, hogy valamit tenni kellett. Még az ősszel, október hó folyamán tartotta a Fővárosi Alkalmazottak Nemzeti Szövetségének oktató osztálya igazgatótanácsi ülését, melyen elsősorban a fizetés-csökkentő rendeletek visszavonását kérték. Hasonló kérelemmel állott elő az Egyetemes Tanítószövetség Szövetségtanácsa, megtoldván kérését nemcsak a fizetés-, hanem a nyugdíjcsökkentő rendelkezések sürgős hatályon kívül helyezésének kérésével. Követte ezt a jegyzők, vasutasok és minden másféle érdekeltségek értekezlete, amelyek természetesen mind a fokozódó drágaságot és az élet megnehezülését panaszolták és számot adtak azokról a nyugtalanságokról, amelyek a közalkalmazottak ezreit áthatották. Már október 2-án hangzott el egyik testvéregyesületünk közgyűlésén, „hogy a tanárság hevesen érdeklődik az anyagi helyzetről, csak nem tud hangot adni nyomott érzésének. Anyagi sorsa ma rendkívül szomorú és a korábbi állapottal szemben érezhető visszaesést jelent”. Okt. végén egy másik tanáregyesületünk elnöke jelentette ki, „hogy a tisztviselő-ember-

nek nincs függetlensége". Ez a kijelentés ugyan nem az anyagi ügyek, hanem a szolgálati pragmatika kérdése kapcsán hangzott el, de mintha válasz lett volna ama október kettediki kijelentésre, „hogya tanárság — nem tud hangot adni nyomott érzésének”.

Mindenki várakozással tekintett a Közszolgálati Alkalmazottak Nemzeti Szövetségére, ahová a legtöbb panaszkodó fél eljuttatta panaszait, melyek azután memorandumokba foglalva mentek tovább az illetékes fórumokhoz. Ott az állam teljesítőképességének csekélységére, a nehéz pénzügyi helyzetre utaltak a legtöbbször és csak olyan javításokra voltak hajlandók, melyek némileg megkönnyítették a gyógykezelést, vagy a családi pótléknak teljesen csekélymértvű (a harmadik gyermektől számítható) emelését eredményezték. Mindezek természetesen nem lehettek elegendők az elégedetlenség lecsillapítására, amit még növeltek a Jugoszlávia és Franciaország felől érkező hírek, hogy ott a kormányok nagyobbmértvű tisztviselői fizetésjavításokra készülnek.

A fokozódó elégedetlenségnek és keserűségnek nemcsak hangot adott a Kansz különféle felterjesztéseiben és referátumaiban, hanem október 24-én megrendezte szolnoki vándorgyűlését, hol felűnő nagy számban jelentek meg a különféle tisztviselői közületek. Bármennyire is feszült volt a hangulat és bármennyire is lehangolóan fogadták a Kansz intézőbizottságának a tagjait arra a hírre, hogy semmi pozitív reményt nem hozhatunk, mégis nyugodtan fogadták az elnöklő *Neményi Imre* államtitkárnak és *Javornitzky Jenő* min. tanácsos vezértitkárnak mindenre kiterjedő, súlyos adatokkal teletüzdelt beszédeit, amelyekből megszületett az okt. 24-én keltezett nagy felterjesztés a kormányhoz.

November 7-én nyilatkozott aztán a miniszterelnök kaposvári útján, hogy a belpolitika jelentős teendői, szociális feladatai között szerepel „a tisztviselőtársadalom helyzetének némi javítása” is. A továbbiakat aztán már tudjuk. Nov 19-én tárgyalta le a 33 tagú országos bizottság a közszolgálatban álló tisztviselők és egyéb alkalmazottak illetményei, továbbá a nyugdíjasok, özvegyek és árva-ellátási díjai tárgyában készült rendelettervezetet. Hogy ez idáig eljutott és a csekélymértvű emelésből valami lett, abban kétségtelenül oroszlánrésze volt a Kansznak, nemcsak a kényszerítő viszonyoknak, amelyek elöl a kormány már ki nem térhetett. Midőn ezért méltán köszönetet mondunk a Kansz-nak, itt kell megjegyeznünk, hogy a különféle társadalmi alakulatok, egyesületek, közöttük a miénk is, kezdik megszokni, hogy az anyagi ügyek intézése, sürgetése szinte kizárólagosan a Kansz szerepe és kötelessége. A Kansz megtett minden tőle telhetőt, de szervezete olyan, hogy elsősorban a tisztviselőtársadalom egyetemes, vezérirányú érdekeiért küzdhet. Kebelében mi is ott vagyunk és vezérőbizottsági ülésein még a részletekre kiterjeszkedő panaszainkat is meghallgatják, sőt elvárják érveinket, mert minél tömegesebbek ezek, annál nagyobb súllyal tud a Kansz is előállani és fellépni. Ott kell lennünk tehát a Kanszban továbbra is, mégpedig minél nagyobb számban,

mert nem egyesületileg vagyunk ott tagok, hanem egyénileg. Saját jólfelfogott érdekünkben és a köz érdekében cselekszünk tehát, ha minél többen lépünk a Közzszolgálati Alkalmazottak Nemzeti Szövetségének táborába.

De ennyi még nem elegendő. Egyesületünkön belül is össze kell foglalnunk mindazt, ami speciálisan anyagi ügye mindazoknak, kik tagjai a Tanítóképző-intézeti Tanárok Országos Egyesületének. Ezeket az összegyűjtött kívánságainkat aztán alkalmilag a miniszteriumoknak, de feltétlenül egyesületünk vezetősége útján a Kanschhoz is el kell juttatni, hogy az részleteiben is megismerve jogos követeléseinket, küzdhessen velünk vállalva azok megvalósításáért.

Nem kívánjuk részletezni a Közlönyünk mult számában már megismertetett adatokat arra vonatkozóan, hogy 1927-ben, mikor az általános tisztviselői illetményrendezés megtörtént, a legtöbb fizetési osztályban csak 70%-át adta meg a háború előtti színvonalnak, nem említve azt, hogy elvesztettük a széniumos rendszer bevezetésével ötödéves korpótlékainkat, melyek ötször ötvenként 200 koronával emelkedve 25 év múlva évi 1000 korona fizetéstöbbletet jelentettek számunkra, 1927 után azt reméltük, hogy hamarosan mi is elérjük a békebeli fizetést, tehát a 100%-ot, miként elérte azt a fegyveres erő és részben a bírói státus. E helyett bekövetkezett az 1931. évi katasztrófális áresés, mely különösen a mezőgazdasági termékeket érintette. Ez aztán maga után vonta a kétszeri fizetéscsonkítást 1931-ben és 1933-ban, melyek átlagosan 33%-ra rúgtak. A különadót 1931. évi január hó 1-től csak egy évre állapította meg az 1930. évi XLVII. t.-c., de azért azt még most is rendületlenül fizetjük. Bevezették a lisztforgalmi adót, hogy a 7 pengő 30 filléres búzaár valamiképpen emelkedjék. Ezzel nemcsak azt érték el, hogy a gabonaárak valóban emelkedtek, de megdrágították a kenyeret 12%-kal. És ma, amikor a búza ára már a 20 pengőn felül emelkedett és így a lisztforgalmi adóra már semmi szükség nincs, az még mindig megvan és segíti a meg nem álló és folytonos drágulást, mely különösen 1936 óta vált olyan veszedelmessé, hogy másfél év alatt az élelmiszerek indexe 25.8%-kal, a ruházati indexé 34.6%-kal ment föl. Legjobban érezhető ez a drágulás a fővárosban, ahol pl. a sertéshúsnál a fogyasztási adó kg-ként 5 fillér, melyet 1934-ben felemeltek 0.8 fillérrel. Ehhez járul kg-ként 2 fillér szűrődíj, 1 fillér vásárdíj, tehát kg-ként majdnem 10 fillér olyan pótlék, ami a vidéken nincs. Alig egy hónapja jelent meg az Országos Hitelvédő Egylet igazgatójának (dr. György Endrének) pályanyertes műve a kereskedelmi árrekérdésről, melyből legjobban tudjuk meg, hogy a közhatóságok is miként segítették elő a drágulást. Kimutatja pl., hogy miként lesz a 80 filléres marhából 3 pengős rostélyos a kincstár és a főváros jóvoltából. Közli a mindenki előtt ismert tényt, hogy a cukor árában az adó kereken 50%. Ennek magyarázata aztán az, hogy nálunk a cukorfogyasztás fejkvótája alig 40%-a az európai átlagnak. E mellett folyton csökken e fontos élelmiszer fogyasztása. Tavaly pl. szept. és okt. hónapokban volt 172.600 q a fogyasztás;

ez idént e két hónapban 14.954 q-val kevesebb. A fővárosban a napi átlagos húsfogyasztás volt tavaly 17.98 deka, ezidén 16.67. Mit ér az 5, illetve a 2%-os fizetésemelés, ha ugyanakkor az állam és főváros újabb adók, villanyos tantuszok és vízdíjak emelésével többszörösen bevételezik az emelési különbözetet, de ugyanakkor természetesen nemhogy megállítanak a drágítást, hanem azt tovább feszítik. Szeretünk külföldi példák után járni és méltán dicsőítjük azt a Mussolinit, aki éppen a napokban tiltotta meg Rómában a közlekedési vállalatok szándékolt viteldíjemelését.

Bevezető mondataimban azért kezdtem azzal, hogy az anyagi ügyeink felett való örökösre éppen most van a legnagyobb szükség, mert néhány százalékos fizetésemelésünknek nemhogy javulás lenne a következménye, hanem ellenkezőleg, éppen a drágulás, amelynek előidézői sorában ott vannak a nagy közületek, állam és főváros az élen. Ezt a drágulási folyamatot kell a legsürgősebben megállítani és félévén belül valóban úgy megjavítani a fizetést, hogy legalább ott legyünk, ahol 1931-ben voltunk. A különadót meg kell szüntetni, a családi pótlékot úgy felemelni, hogy a feleség, első és második gyermek után 20—20 pengőt, a harmadik—negyedik gyermek után 22—22 pengőt, az ötödik és hatodik gyermek után 24—24 pengőt és így tovább minden következő gyermek után 2—2 pengővel több családi pótlékot kell biztosítani. Ezzel intézményesen elősegíthetné az állam az annyira fontos középosztály számbeli gyarapodását és némileg lehetővé tenné a fiatalabb közalkalmazotti, tehát tanári generációnak is a családalapítást.

Általános kívánságaink tehát a drágulási folyamat radikális, súlyos büntetési eszközök alkalmazásával való megállítása. A megszüntetett ötödéves korpótlékok helyébe egyelőre bizonyos mértékű működési pótlék beállítására, mint amilyen pl. a havi 50 pengős bírói képesítési pótlék, vagy a katonai havidíjasoknál a honvédségi pótdíj. A családi pótlékoknak nem egy-két pengővel, hanem olyan mérvű felemelése, amely érezhető, tetemesebb segítség és nem csak családvédelmi célt szolgáló, hanem a középosztály gyarapítását is elősegítené. Meg kell szüntetni a különadót és csökkenteni kell a kereseti adót, valamint az Otba járulékot. Ha a kincstár a katonai havidíjasoknál meg tud elégedni a másfél százalékos nyugdíjlevonással és semmi egyéb levonást nem eszközöl, sőt még olcsó gyógyszerekkel is el tudja látni a havidíjasokat, akkor méltányos, hogy a többi állami alkalmazottól ne vonjon le többet, mint amennyit levont a béke idejében. A mindig adómentes családi pótlékot és lakáspénzt is adó alá vonják 1923 óta. Ez az intézkedés szintén megszüntetendő, mert a többi levonással hathatósan segíti csökkenteni az amúgy is alacsony és megélhetést alig biztosító tisztviselői fizetést.

Az állam gondoskodik új tanári állások szervezéséről megfelelő fizetési fokozatokkal, nem pedig óradíjas helyettes és helyettes tanári állásokkal. Óradíjas helyettes tanári állás egyáltalán ne is legyen és a helyettes tanárok fizetése se legyen olyan, mely bérnek is kicsi és lealázó abban az állásban, melyet tanultsága és képzettsége

alapján a helyettes tanár betölt. Állami státusunkban 125 tanár van a VI—VII—VIII. és IX. fizetési osztályokban, 37 tanár pedig helyettes és óraadóhelyettes tanár. Vagyis a státusnak több mint 20%-a kénytelen havi 96 pengőért, és ha végre négy-öt év múlva helyettes tanár lett, havi 116.85 fillérért tanári munkát végezni. Fialat tanártársaink siralmas helyzete és a nyugdíjasokkal való méltánytalan bánásmód csak növeli azt a keserűséget, amelyet szűkös anyagi helyzetünk máskülönben is kifejlesztett bennünk. A fiatalok helyzete azért, mert abban a tanári állás tekintélyének a leromlasztását látjuk. A nyugdíjasok helyzete pedig azért, mert míg a nyugdíjcsökkentő rendelkezések előtt boldog örömmel vártuk a nyugalomba vonulás idejét; most azt mindenki száműzetésnek érzi és az állam részéről pedig hálátlanságnak. Az állam tegye kívánatossá a mielőbbi nyugdíjba vonulást, hogy minél több fiatal tanárt nevezhessen ki azok helyébe, akik becsülettel megszolgálták azt a teljes nyugdíjat, amelynek tudatában léptek állásvállalásuk kezdetén a tanári rögzös pályára. A kormányzat vegye fontolóra, hogy vannak államok, ahol az idősebb tanárok heti óraszámát 12-re redukálják, hogy minél több fiatal és friss erőt alkalmazhassanak. Ilyen módon lehet méltányosan helyet biztosítani a fiataloknak, meg azzal, ha a tűzharcos katonáknak a haza iránti hősi szolgálatát az előléptetésbe is beszámítják. Akkor majd nyugalomba mennek a frontharcosok is, hamarabb és örömmel cserélnek helyet a fiatalabbakkal.

Végre speciálisan tanári kívánalom a gyakorlóiskolai kartársak érdekeinek hathatósabb biztosítása és az igazgatóknak, meg a köztartásvezető tanároknak és nevelőknek mindazoknak a természetbeni szolgáltatásoknak (étkezés, fűtés, világítás stb.) ingyenes megadása, amelyek a háború előtt fennállottak és amelyekért az internátusban és konviktusban a multban megszolgáltak és a jelenben is becsülettel és odaadóan megdolgoznak.

Az elmondottakkal koránt sincsenek még kimerítve anyagi dolgaink, de ezek a legfontosabbak. Kielégítésük és számontartásuk fontos érdeke az államnak is, mert csak a rendszeren megfizetett tanártól és nevelő személyzettől várhat olyan tökéletes és jó munkát, amelyre ezekben a nehéz és válságos időkben nagyobb szükség van, mint valaha.

Mesterházy Jenő.

Településtörténetünk időszerű kérdései.*

Napjaink sokszor felpanaszolt ahistorizmusának, a történelmi érdeklődés hiányának, annak a szomorú tünetnek okát, hogy komoly történelmi művek eredményei alig jutnak el a köztudatba, az egymás mellett élő három nemzedék különböző érdeklődésén, a háborús krízis és nemzedékváltás során beálló szemléletkülönbségén

* A tanítóképző-intézeti történet szakos tanárok szakértekezetlén tartott előadás.

kívül, kétségtelenül történelmünk egyes alapvető kérdéseinek hiányos megfogalmazásában és nemzeti feladatainknak nem megfelelő előadásában is kereshetjük. Ez alapvető kérdések között legnemzetibb problémáinkkal való sokszoros összefüggése miatt első helyen áll a településtörténet, amely újabban Európaszerte az érdeklődés homlokterébe került és a magyar történettudományban is fontos kezdeményezésekre, a kutatásban és feldolgozásban iránytjelölő vállalkozások megindítására vezetett. Az alábbiakban településtörténetünk néhány időszerű kérdésére, tárgykörére, feladataira, a kutatás multbeli és jelenlegi állására, eredményeire és hiányaira kívánunk röviden rámutatni.

A településtörténet, amely a politikai történettel kapcsolatban és attól függetlenül a föld és ember mindenkori viszonyát, a népnek a tájban gyökerező és a tájból kisarjadó kultúráját vizsgálja, tárgyánál és feladatainál fogva szoros kapcsolatban áll a nyelvtudomány egyes ágaival, a település- és emberföldrajzzal, különösen pedig a kialakulóban lévő népiségtörténettel, mely utóbbinak nézetünk szerint a legintegránsabb rész tudományát alkotja. Történettudományunkban mint elhanyagolt, alig ismert, vagy félreismerett disciplina sokáig nem foglalta el azt a helyet, amely a nemzeti életre gyakorolt jelentőségénél fogva megillette. Művelésének téves irányai és hiányai nemcsak történeti tudásunkban hagytak szembeötlő hézagokat, hanem károsan befolyásolták nemzeti sorsunk alakulását is. Ma, két évtized távlatában az államunkat és nemzetünket ért súlyos csapás után, világosabban láthatjuk, hogy tragikus összeomlásunkat a háború elvesztésén kívül fontos nemzetpolitikai kérdésekben való tájékozatlanságunk is okozta. A történelem, az élet mestere, adós maradt számunkra sok olyan ismerettel, melyeknek birtokában a reánk törő veszedelmeket megláthattuk volna és a nemzeti és állami létünk ellen irányuló törekvéseiket a tudomány fegyvereivel visszautasíthattuk volna. Ha figyelembe vesszük, hogy ezeket az ismereteket elsősorban a településtörténetnek kellett volna nyújtania, nem szükséges bővebben fejtegetnünk jelentőségét.

A modern településtörténet a tájhoz fűződő kultúra rajzán kívül azt is feladatának tartja, hogy bizonyos népcsoportoknak az általuk lakott területekhez való történeti jogát kimutassa. Konkrét adatokat nyújt annak vizsgálatához, hogy a föld megszállása és munkába vétele hogyan alakította az egyén és közösség életformáit, a tájban kibontakozó kultúra egyes fokozatait, az állami és nemzeti élet fontosabb fordulatait, emelkedő és süllyedő mozzanatait. A településtörténet teszi lehetővé a nemzetiségek történetének tanulmányozását, a demográfiai változások, a népsűrűség emelkedésének és csökkenésének vizsgálatát. Megismertet a nemzetiségek kultúrmunkáját arcán viselő táj életrajzával, a települések megjelenésével és eltűnésével, sőt kapcsolatban áll a magyar sors legfájóbb sebével, az ország feldarabolásával és leghőbb vágyával, a revízióval is. Nincs a nemzeti életnek olyan területe, amelynek megismeréséhez a településtörténet adatokkal és tanulságokkal nem szolgálhatna. Új uta-

kon járó államiságunk ezernyi gyakorlati és elméleti problémájának megértéséhez elengedhetetlenül szükséges a települési folyamat ismerete, ami nélkül fontos nemzetpolitikai kérdéseket sem felvetni, sem megoldani nem lehet.

Sajnos, a településtörténetnek nemzeti sorsunkra gyakorolt jelentőségével nem áll arányban a vele foglalkozó művek mennyisége és minősége. Még sajnálatosabb, hogy megfelelő kézikönyvek és népszerűsítő munkák hiányában azok eredményei sem jutottak el a köztudatba. Minthogy a komoly történeti munkákat olvasó közönségnek is településtörténeti tájékozottsága csak a régebbi, vagy az újonnan megjelent, de nem új módszerű műveken nyugszik, szükségesnek látjuk az időszerű kérdésekkel kapcsolatban egyes fontosabb szakmunkákra is utalni.

Régebbi történetírásunk a település rajzánál nem keresett szélesebb perspektívákat. Megelégedett néhány számszerű adat felsorolásával, a telepítési politika kontúrszerű vázolásával, de a kísérőjelenségeknek, a település nyomán támadt fejlődési folyamatnak, az egyes területeken kibontakozó organizmusoknak vizsgálata elmaradt. Adatok hiányában önkényesen és sokszor helytelenül járt el a településtörténeti korszakok megállapításában is. Rendesen csak politikai események nyomán látott meg települési folyamatokat és a kezdeményezést egyszerű államfői vagy földesúri gesztusnak minősítette. Pedig a részletkutatás minden esetben igazolta, hogy nemcsak politikum és belső válságok hoztak létre az ország etnográfiai képén változásokat, hanem számos más kísérőjelensége is van a településnek. Idetartoznak mindazon folyamatok, amelyek kapcsolatban vannak a lélekszám váltoásaival, a tájban fejlődő kultúra és organizmusok kialakulásával. Ilyen meglátással készült a húszas évek elején *Mályusz Elemér Túróc megye kialakulása* c. munkája (Budapest, 1922. 196 + II.) és *A helytörténeti kutatás feladatai* c. új szempontokat nyújtó tanulmánya (Századok 1924. 538—566.), amidőn a legtöbb településtörténeti és földrajzi munka még csak tapogatózott tárgyának és feladatának keresésében.

Telepítés és település egymáshoz közelálló, de nem azonos fogalmak, az első a megindítója, a második az eredménye az egyes területek kultúrárcán mutatkozó történelmi folyamatnak. *Mályusz* népiségtörténetnek nevezi a táj és ember symbiozisát, a bizonyos területeken egymásra telepedő és egymásmellett élő lakosság életfolyamatát, amelynek vizsgálata az államtörténettől függetlenül első sorban a népre irányul.

Településtörténeti tájékozatlanságunknak nem utolsó oka, hogy hazánk településtörténete még megíratlan. Háborúelőtti történetírásunkban néhány forráskiadványon kívül alig hivatkozhatunk módszeres településtörténeti kiadványokra. *Csánki*, *Tagányi* és *Győrffy I.* település- és nemzetiségtörténeti tanulmányainak sajnos nem volt visszhangja. Az új magyar történelemben (*Hóman* Bálint és *Szekfü Gyula: Magyar Történelem I—VII.*) már erősebb hangsúlyhoz jutott a településtörténeti előadás, de még mindig sajnosan kell nélkülöznünk

a feleletet egyes olyan kérdésekre, amelyekre válaszolni a megfelelő részletfeldolgozások hiányában ma nem lehet. Nem minden terület és nem minden korszak van jelentőségéhez mérten feldolgozva. Általában a nemzetiségi, főleg németlakta területek előnyben vannak a magyar vidékekkel szemben. A svábság településtörténeti kutatásában a *Deutsch-Ungarische Heimatsblätter* (újabbán *Neue Heimatblätter*) fejt ki nagy tevékenységet. Legbővebb irodalma a honfoglaláskori településtörténetnek van, amelynek rajzához új szempontokkal és adatokkal járult hozzá a modern nyelvudomány és történetírás. Itt főleg *Hóman* Bálint és *Melich* János új megállapításaira és a helységnevek nyelvészeti magyarázata (toponymia) útján elért eredményekre utalunk. A második és harmadik települési korszak az utolsó Árpád-házi és vegyesházbeli királyok kora sok részletében még feldolgozatlan. A hegyvidéki vármegyék kialakulását, a gyepűváltozás, erdőirtás és a kultúrtáj növekedése során keletkező új településeket csak főbb vonásaiban ismerjük, részletesen csak azokat, amelyeknek feldolgozása egy-egy nagyobb területtel kapcsolatban sorra került. A régebbi megyemonográfiákban a településtörténeti rész a politikaival szemben háttérbe szorult, az újabb irodalomban említést érdemel *Mályusz* idézett munkáján kívül *Holub* József *Zala megye története a középkorban* (Pécs, 1929. 488.), *Fekete* Antal *A Szepesség területi és társadalmi kialakulása*, *Szabó* István *Úgocsa megye* stb. Részletesebb feldolgozáshoz, de még további kiegészítésekre szoruló szintézishez jutottak a hódoltság korabeli és a hódoltság utáni népmozgalmak, amelyeknek plasztikus megrajzolásában az értékesíthető részletmunkák felhasználásával *Szekfű* Gyula végzett úttörő munkát (*Magyar Történelem* V. k.).

Helyi monográfiák, földrajzi tájegységek és nagy területek településtörténeti feldolgozásai azt mutatják, hogy a településtörténet korszakai nem mindig azonosak a politikai történet korszakaival. Hazánk történetében fontos települési korszakoknak tekinthetjük az egyes nagy nemzeti erőpróbák, győzelmek, vagy kudarcok nyomán beálló változások éveit és évtizedeit. Ilyen értelemben bír országos településtörténeti jelentőséggel a honfoglalást, tatárjárást, a török hódoltság megszűnését, vagy a jobbágyság felszabadulását követő átalakulás. Területenként és koronként azonban csökkenhet az országos tényezők befolyása és korhatározó lehet minden olyan külső és belső mozzanat, amely az illető terület arculatának új színeket adott, vagy azon a lakosság nagyarányú kicserélődését eredményezte.

Plasztikus rajz helyett csak egy-egy elnagyolt vonást láthatunk régibb településtörténeti irodalmunkban abból a kultúrképből, amelyet a föld népe a magyar tájon alkotott. E néhány vonás korántsem alkalmas a magyar népi kultúrának, a magyarság és nemzetiségek közti kapcsolatoknak és amit különösen látni szeretnénk, a békés együttélésnek megismerésére. Nem jutott kellő megvilágításhoz a telepítők szerepe és hatásköre sem. Pedig tanulságos volna annak ismerete, hogy időnként milyen népesedés- és gazdaságpolitikai szempontok vezették uralkodóinkat, a kincstárt, a földesurakat és

városokat a telepítésnél, Ebből ismerhetnők meg egy-egy oly vonását a tájból sarjadó népkultúrának, mint az erdőtakaró csökkenése, a soltész és kenéz falutelepítései, a községek határtörténete, a kultúra alá vont területen kinövő különböző organizmusok, a közigazgatás és a társadalmi fejlődés. Azt látjuk, hogy nemcsak települési formája, hanem egész felépítése, szervezete és lelki struktúrája más a régi és az új, a magyar és az idegen, a hegyvidéki és az alföldi községeknek. Az eddigi eredmények azt mutatják, hogy a magyarság jobbára a síkságot, a nemzetiségek a hegyvidéket szállották meg.

Uralkodó és kincstár, hatóságok és földesurak telepítési politikájának kezényoma sokáig él a tájban és településekben. Sok tanulsággal jár a település indítóokainak és kísérőjelenségeinek vizsgálata során az egyes területeken kialakuló politikai, közigazgatási, kulturális és gazdasági centrumok vonzásterületének megállapítása. Idetartozik a városgazdálkodás, a város és falu kapcsolata, a tanya-rendszer és más tipikusan magyar települési formának a történelmi fejlődés kapcsán való ismertetése. A települési formák közül különösen a hajdú- és parasztváros, az alföldi kertészáros és a magyar tanya jutott szakszerű ismertetéshez *M. Császár* Edit, *Győrffy* István és *Gesztelyi Nagy* László tollából. Az egyes vidékek demográfiai képét helyesen tárgyaló munkákból kitűnik, hogy mily nagy jelentőséggel bír az idegen lakosság elhelyezkedésén kívül a belső népmozgalom ismerete, az ország egyes vidékein a lakosság költözködése, a különböző országrészekből, vármegyékből és községek-ből a szomszédos területekre való átszivárgása.

Fontos kérdése a településtörténetnek a területi keretek kijelölése és megállapítása, ami lényegesen megkönnyíti helytálló megállapítások szerzését. Adatok, részletmunkák nélkül nem lehet településtörténeti szintézist konstruálni, az idáig elért eredmények kizárólag egy-egy területnek részletes vizsgálatából származnak. Minden táj településrajza a részletegységek és mozaikok ezernyi vonásából tevődik össze. Ilyen kisebb vagy nagyobb területi keretnek tekinthetjük közigazgatási, vagy kulturális fejlődésünknek megfelelően az egyes községeket, városokat és vármegyéket, a multban területi kiváltsággal, vagy külön közigazgatással bíró területeket, a bánságokat, a katonai határörvidékeket, esetleg az egyes nyelvterületeket és földrajzi tájegységeket. Egy-egy nagyobb terület vizsgálatára a forrásanyag áttekintése és hozzáférhetősége szempontjából is legalkalmasabbnak látszik a vármegyénként való csoportosítás, ami más közigazgatási, vagy földrajzi egység települési képének megrajzolását is lehetővé teszi. Az irodalom komoly eredményeket produkáló termékei kivétel nélkül egy-egy politikailag, földrajzilag, vagy kulturálisan összefüggő terület sokoldalú feldolgozását tüzték ki feladatul. Ilyen pl. a tárgyalásunk során említetteken kívül *Kogutowicz* Károly *Dunántúl és Kisalföld* c. műve, amely egy nagy területnek történelmi tájékozottsággal készült modern földrajzi feldolgozása; *Vonház* István *A szatmármegyei német telepítés*; *Kövér* Fidél *A Hanság földrajza*, *Moór* Elemér *Westungarn im Mittelalter im Spie-*

gel der Ortsnamen, Schilling Roger Dunakömlöd és Némethér telepítés-, népiség- és nyelvtörténete stb. Helyes szempontú, településtörténeti részeket is tárgyaló tanulmányokat tartalmaznak a Föld és Ember évfolyamai, a Német philológiai dolgozások, a Domanovszky Sándor által szerkesztett *Tanulmányok a magyar mezőgazdaság történetéhez* c. sorozat, továbbá a szegedi „Acta” és *Alföldkutató*-, a debreceni *Tisza István Tudományos Társaság* Honismertető Bizottságának és a pécsi egyetem *Geographia Pannonica* kiadányai. Külön szervezettel bíró, kitzűzött programmal dolgozó településtörténeti folyóiratunk nincs és a legújabb időkig más kiadványunk sem volt. Mint nagyszabású információs kiadványt megemlítjük a *Lukinich Imre* által 1935-ben alapított *Archivum Europae Centro-Orientalis* c. folyóiratot, amely Kelet-Európa történeti kutatását, az ott folyó tudományos mozgalmak ismertetését, valamint a magyar eredményeknek a külföld számára való közlését tűzte ki feladatul. Egyes vidéki városok településtörténeti tanulmányokat is tartalmazó folyóiratán kívül két vármegyei kiadványsorozatról tudunk, amelyek ily tárgyú értekezéseket közölnek, a *Csanádvármegyei- és Csongrádmegyei Könyvtár*. Sajnos, a településtörténeti, de más szaktudomány körébe tartozó művekről is a napi sajtó alig vesz tudomást, sőt még a szakfolyóiratok is ritkán és sokszor elkésve emlékeznek meg róluk, így nagyon hosszúra nyúlik az út, amíg egy tudományos munka eredményei eljutnak a közönséghez.

A különböző tárgyú és különböző igényű településtörténeti irodalom módszer, felfogás, a kútfők kiválasztása és feldolgozása terén is határozatlan képet mutat. Nem célunk itt részletes bibliográfia közlése, sem az irodalmi termékek rangsorolása, csak annak megemlézésére szorítokunk, hogy számos újabban megjelent munka is — melyek között első helyen állnak az üzleti célokból létesült vállalkozások kiadványai — annyira a dilettantizmus jegyében mozog, hogy nemcsak levéltári anyag feldolgozását tartotta feleslegesnek, hanem még azon alapvető szakmunkák átnézését is, amelyek az első tájékozódásnál kiinduló pontul szolgálhatnak. Hogy csak mutatóba említsünk egynéhányat, *Csánki Dezső Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában; Ortvay Tivadar Magyarország régi vízrajza a XIII. század végéig*, U. ö. *Magyarország egyházi földleírása a XIV. sz. elején; Rupp Jakab Magyarország helyrajzi története; Vályi András Magyarországnak leírása, vagy Schwartner Márton, Fényes Elek, Acsády Ignác statisztikai művei; Magyarország helységekének 1773-ban készült hivatalos összeírása*; a különböző térképeseti munkák, országleírások, oklevéltárak stb.

Míg nálunk évek multak el a tervezgetések, problémakeresés és dilettáns fellángolások útvesztőjében, azalatt szomszédaink teljes fegyverzetben állottak ki a kontinuitás bizonyítására. Egymásután jelentek meg tudós elmélyedéssel és tudatlan sovinizmussal készült propagandaművek, amelyek a mi részünkről túlnyomórészt ismeretlenül és felelet nélkül maradtak. Egy pillantás a körülöttünk folyó

tervszerű munkára, szomorúan győzhet meg bennünket mulasztásainkról és szervezetlenségünkről szomszédaink szervezettségével szemben.

A cseh történetírók egységesen és nagy lelkesedéssel állottak a cseh állameszme szolgálatába, hogy minél szélesebb körökben hangulatot teremtsenek a kontinuitás gondolatának. Szerintük Csehszlovákia nem mesterséges új államalakulat, hanem csak visszatérés ahhoz a helyzethez, amelyben a csehszlovák államterületen több mint ezer évvel a történeti élet megkezdődött. Munkáik kétségbevonják a magyar kultúra és foglалás prioritását; a Felvidéket földrajzilag is különálló résznek tekintik, amelynek történetét a cseh állammal és kultúrával való szoros kapcsolatban adják elő. Ez irány főképviseelője V. *Chaloupecký*, aki *Staré Slovensko* (A régi Szlovenszkó) Bratislava 1923. 423 l. c. munkájában a Felvidéket mint földrajzi és történeti egységet tünteti fel és azt igyekszik bizonyítani, hogy a történeti Szlovenszkó nemzetiségi szempontból csehszlovák terület volt. Műve széles körökben keltett visszhangot és a határookra vonatkozó fejtegetése egy népszerű munka kiadására is vezetett, *R. Horna: Hranice republiky Československé ve světle historie* (A csehszlovák köztársaság határai a történelem világánál) Bratislava, 1924. Tendenciózus, minden tárgyilagosságot nélkülöző *J. Macurek: Dějiny Madáru a uherského státu* (A magyarság és a magyar állam története) v Praze 1934. c. munkája, amely térképek kíséretében fejtegeti, hogy a Felvidék településtörténetileg nem volt része a magyar medencének. Ugyanilyen elveket hangoztat *L. Niederle: A szláv archeológia kézikönyvében (Rukověť Slovanské Archeologie, v Praze 1931)*. A cseh állameszme propagálásában odáig mentek, hogy könyvet írtak *A. Petrov* emigráns orosz tudóssal az állítólagos tót-magyar nyelvhatár ingadozásairól. E könyv tények elhallgatásával és elferdítésével arra a konkluzióra jut, hogy a trianoni határ a csehek kárára igazságtalanul van megállapítva, mert Csehszlovákia etnográfiai határa sokkal délebbre van. V. ö. *Mályusz E. A népiség története* (A magyar történetírás új útjai) 242—43 l.

A tót történetírók nem azonosítják magukat a cseh felfogással, véleményüket *M. Matunák* fejezte ki *Szlovenszkó sohasem tartozott sem Cseh-, sem Lengyelországhoz* c. tanulmányában (1927). Munkásságuk főleg helytörténeti kutatásra szorítkozik, amelynek Túróc-szentmárton a központja, ahol folyóirat is jelenik meg *Sborník muzeálnej slovenskej spoločnosti* (A szlovák múzeumi társaság gyűjteménye) címen. E gyűjteményben több településtörténeti tanulmány is megjelent. A különböző tárgyú és igényű művek között említést érdemel *M. Matunák: Körmöcbánya szabad és főbányaváros történetéből* (1928); *J. Škultéty: A hajdani Nyitra* (1924); *J. Boháč: A régi Nyitra* (1929); *Fr. Loubal: Vágújhely* (1927); *A. Kavuljak: Árvavára* (1927) stb. (V. ö. *Deér József: A Felvidék történetének újabb irodalma, Századok* 1932. 13—34.).

Talán kisebb tudományos apparátussal és egyetértésben, de annál nagyobb sovinizmussal folyik a dákoromán kontinuitás bizonyí-

tása, aminek nagyobb jelentőséget kell tulajdonítanuk a napilapokban olykor olvasható híradásoknál. Romániában a nyelv- és történet-tudomány teljesen a nemzeti célok szolgálatában áll. A túlfűtött nacionalizmus károsan befolyásolja még egyes komoly tudósok tisztánlátását is. A nyelvtudománynak nagy népszerűsége jutott ága a toponymia, a helységnevek nyelvészeti magyarázata. Különös előszeregettel foglalkoznak az erdélyi és magyarországi helységnevek etymologizálásával azzal a céllal, hogy a dáciai kontinuitást bizonyítsák. A magyar revíziós mozgalom ellensúlyozására 1934 óta Kolozsváron *Revue de Transylvanie* címen francia nyelvű folyóirat jelenik meg Dragomir *Silvius* egyetemi tanár szerkesztésében. Külön hivatalos folyóirata van a dákoromán kontinuitásnak, a *Dacoromânia*, amelyet *Puscariu* Sextil és *Draganu* Miklós irányítanak. A magyar műveltségű *Draganu*, aki nálunk a br. Eötvös József-Kollégiumban nevelkedett, nagyszabású művet adott ki: *Románii in veacurile IX—XIV. pe baza toponimiei si a onomasticeii* (Az oláhok története a IX—XIV. században a hely- és személynévek alapján) București, 1933. 685 l., amelyben a római és oláh kontinuitást nemcsak az erdélyi, hanem egyes magyarországi területekre is igyekszik bizonyítani. Ezenkívül számos cikk, falutanulmány és településtörténeti monográfia jelent meg különböző helyeken és különböző színvonalon, mindegyik az elvakult nacionalizmus és nemzeti sovinizmus szolgálatában. *Jorga* tudományos súlyt adó megnyilatkozása óta a székeleyek oláh származását külön iskola hirdeti. A székelység elleni propagandában újabban *Oprean Sabin* és *Popa-Lisseanu* G. fejtenek ki nagy tevékenységet. Komoly, tudományos értékű falukutató munkát szervezett *Gusti* D. bukaresti egyetemi tanár, akinek programja Románia határain túl is visszhangot keltett. El kell ismernünk, hogy az ő iskolájából kikerült román és néhány erdélyi magyar falukutató munkássága több eredményt produkált néhány újabban divatozó dilettáns hazai próbálkozásnál. *Draganu* állításait *Tamás-Trem!* Lajos és *Kniezsa* István utasították vissza; egyébként a romániai állapotok ismertetésére részünkről alig történik valami. A román kérdés szakavatott ismerője *Sulica* Szilárd, a szegedi Egyetemi Könyvtár igazgatója, akitől jelen közleményünkben felhasznált több értékes útbaigazítást kaptunk. (V. ö. *Sulica* Szilárd: *A magyar irodalom és művelődés hatása a román irodalom és művelődés fejlődésére*. Szeged, 1937. 91 l.)

A délszláv propagandamunkának Zágráb, Belgrád és Újvidék a jólismert központjai. A napisajtó hangos propagandáján kívül itt is több tudományos orgánus áll a nemzeti célok szolgálatában. A bennünket közelebbről érdeklő tanulmányok Újvidéken a *Srbska Matica* kiadásában jelennek meg. *Mita Kličić*: *A szerb Elszász rövid története* címet adta a Délvidékről szóló tudatlanságot és történelmi ferdtételeket tartalmazó munkájának. A magyarországi szerbek és bolgárok történetének ismert kutatója *Ivić Aleksa* belgrádi egyetemi tanár újabban a *A Tisza- és Marosmenti szerbek letelepü-*

léséről írt munkájában kevesebb tanújelét adta a tárgyilagosságra való törekvésnek.*

Jóval ismertebb és a magyar közönség szélesebb rétegei előtt nagy visszhatást keltett bizonyos osztrák és birodalmi német körök tevékenysége, amely különösen a harmadik birodalom új állam-, nemzet- és népeszménye óta vett irányunkban agresszív lendületet. Ez irány képviselőitől újabban a tárgyilagosságra kritika és a különvélemény ellenére is mindkét félre kötelező hang helyett szenvedélyes szemrehányásokat kapunk a hazai és elszakított németiség mult és jelenlegi sorsáért, nem kevesebbet, mint türelmetlenséget és elnyomó törekvéseket vetnek szemünkre. Egyesek, mint *Penck Albrecht (Deutscher Volks- und Kulturboden I. Volk unter Völkern)*, vagy *Lukas Geörg (Die burgenländische Frage)* nyíltan is kifejezést adnak a magyarság iránti ellenszenvüknek. Mások, pl. *Hartmann Rudolf (Die schwäbische Türkei im 18. Jahrhundert)*, *Holder Gottlob (Das Deutschtum in der untern Baranya)* elragadtatással írnak a németiség kultúrmunkájáról, de a hasonló tevékenységet kifejtő magyarság szerepét elhallgatják. Az erdélyi szászok a multban sem jártak elől a magyar állameszme iránti hűségükben, ezért nem utközünk meg egyes organumaiknak izléstelen magyarelles hangján, de egy-egy délvidéki sváb írónál, mint pl. *Koch Nikolaus (Monographie der Gemeinde Lovrin, Perjamos, 1929.)*, még az impériumváltozás után is idegenül hat a *Die Magyarisierung* c. fejezet. Sajnos, a tudományos igényekkel fellépő művek is, mint *Isbert O. A.: Das südwestliche ungarische Mittelgebirge (1931)*, *Probleme der Siedlungskunde in Ungarn (1932)* stb. nélkülözik a kellő tárgyilagosságot és minden történeti ismeret nélkül azt állítják, hogy eredeti magyar kultúra nincsen, mindent a németektől tanultunk. Elképzelhetjük, hogy az ilyen állítások milyen termékeny talajra találnak az olvasóközönség egyes rétegeiben. A német történetírás irányváltozására *Mályusz Elemér* mutatott rá *Az új német nacionalizmus történetírása* címen (*Magyar Szemle, XV. 1932*). A német településtörténeti és földrajzi irodalom tévedéseit, hibáit, magyarelles állításait, fiktív térképeit és grafikonjait *Kogutowicz Károly* tárgyalja és cáfolja részletesen *Dunántúl és Kisalföld* c. művében (I. „A németiség Dunántúl” II. 60—99 l.).

E fenti rövid helyzetkép is intő például szolgálhat arra, hogy nem szabad szomszédaink munkásságát lekicsinyelnünk és tudomásul nem vennünk, hanem azt állandó figyelemmel kell kíséernünk, hogy az ellenünk folyó támadásokat a tények erejével leszerelhesük és így a magyarság és nemzetiségek hosszú együttélését olyan keretbe állíthassuk, amely a multat a valóságnak megfelelően torzítás nélkül mutatja. Kívánatos volna a *Lukinich* által megindított *Archivum* mellett egy népszerű szemle kiadása is, amelyben megfelelő képzett-

* A délszláv településtörténeti irodalom legújabb termékeibe való részletesebb betekintés csak e sorok javítása közben sikerült, így arról külön közleményben számolunk be.

séggel és nyelvismerettel bíró szakemberek a közönséget a szomszédainknál folyó tudományos mozgalmakról állandóan informálnák.

A legújabb fejlemények regisztrálása során örömmel számolhatunk be róla, hogy a múlt tévedéseinek és hiányainak pótlására és az ellenünk folyó propagandának kellő értékére való leszállítása érdekében a kezdeményező lépés megtörtént. Nagyjelentőségű volt e téren *Mályusz Elemérnek A népiség története c. tanulmánya (Hóman Bálint: A magyar történetírás új útjai 237—268 l.)*, amely nemcsak fogalmak tisztázásához járult hozzá, hanem praktikus tanácsokat is nyújt a munka szervezését illetőleg. Meggyőzően fejt ki, hogy nemzeti érdekeink védelmezésének legbiztosabb eszköze az igazság keresése, erre pedig legalkalmasabb a népiség történetének korszerű művelése. Szerinte a népiségben nemcsak népcsoportot és történeti néprajzi elemeket kell vizsgálnunk, hanem ennél sokkal többet, „a faj etnikumának alakulását és más népek beolvadásával bekövetkező változásait, számbeli növekedését... , lelki sajátosságait, fogékonyságát a kultúra iránt...” stb. Nincs veszténivaló időnk, azonnal meg kell kezdeni a nemzetiségekkel való évszázados békés együttélésre vonatkozó bizonyítékok összegyűjtését. Erre legmegfelelőbbnek látja valamelyik tudományos intézetünk, éspedig szervezeténél és a forrásanyag hozzáférhetősége miatt elsősorban az **O r s z á g o s L e v é l t á r** mellett bizonyos település- és népiségtörténeti kutató szervezet létesítését, amelynek keretében megfelelő irányítás mellett főleg a fiatalabb történetíró nemzedék tagjai végezhetnének anyaggyűjtő és feldolgozó munkát.

Mályusz elgondolása az illetékes körök teljes megértésével tállakozott és rövidesen a megvalósulás stádiumába léphetett. A Magyar Történelmi Társulat és a Magyar Tudományos Akadémia intézményesen megszervezte és helyes irányba terelte a népiség- és településtörténet kutatását. Ezt a feladatot teljesíti a *Hóman Bálint és Domanovszky Sándor* közreműködésével *Mályusz Elemér* szerkesztésében megindított „*Magyarság és Nemzetiség*” (Tanulmányok a magyar népiségtörténet köréből) című sorozat, amelynek első köteteként *Szabó István: Ugocsa megye c. munkája* a közelmúltban hagyta el a sajtót. E vállalkozásban, olvassuk az előszóban, „szépítés és elhallgatás nélkül, mint tudományos probléma kerülnek tárgyalásra a magyarság és vele együtt élő népek érintkezésének mozzanatai.” A sorozat munkatársai adataikat nemcsak a magyar közönség, hanem az elfogulatlan nemzetközi tudományos fórumok elé is kívánják bocsátani. A népet, az államtól függetlenül, önmagában teszik vizsgálat tárgyává, hogy az egyes területeken kibontakozó népi kultúrát politikamentesen a valóságnak megfelelően rajzolhassák meg. A több sorozatra tervezett és évek hosszú sorának programját felölelő gyűjtemény hézagpótló szerep betöltésére hivatott a magyar történetírásban. Az első sorozat megyék szerint tárgyalja a forrásanyagot, erre fognak támaszkodni a második sorozat összefoglaló kötetei, amelyek a népiségtörténetet alkotó rész tudományok segítségével az egyes nagyobb magyar néprétegek, mint a székelység, palócság,

történetét fogják ismertetni. E köteteket később általános tárgyú és módszertani művek is fogják követni.

Az első sorozat első kötete, Szabó Istvánnak a Magyar Tudományos Akadémia kiadásában megjelent *Ugocsa megye* című munkája, a tudományos körök legteljesebb elismerésével találkozott. Szabó művét, mint úttörő munkát, jól sikerült módszertani kísérletnek is tekinthetjük egy nagyobb politikai, közigazgatási és kulturális egység (pl. vármegye) kialakulásának településtörténeti tárgyalására. A táj szemléletes leírásával kapcsolatban helyesen állapítja meg a helyi települési tényezőket. A település folyamatát a vármegyén belül tájegységek, birtokosok és nemzetiségek szerint tárgyalja. A társadalmi fejlődés szemléletes rajza után a vegyes — magyar, német, tót, román — lakosságú vármegye népeinek együttéléséről ad plasztikus képet. Könyvéből szemléltetően bontakozik ki a táj átalakulásával kapcsolatban a lakosság kultúrszervezete. Nagy értéke Szabó művének a sokoldalú tájékozottság, a rokontudományok eredményeinek felhasználása, a pontosság, tárgyilagosság és az újabbkori iratanyagnak idáig nem tapasztalt mértékben való összegyűjtése és megszólaltatása.

A *Magyarság és Nemzetiség* című sorozattól a településtörténeti kutatás fellendülését, régi mulasztások pótlását, tévedések helyreállítását, egy őszintébb magyar történelmet és a külföld tárgyilagos felvilágosítását várjuk. Meggyőzően kell belőle kibontakoznia a magyar nép történelmi hivatásának, a Kárpátok medencéjében lakó népek összetartozástudatának, a tájban és közös sorsban gyökerező szolidaritás érzésének, mert, amint *Hóman* Bálint bevezető szavaiban írja, „a magyarság és a vele évszázadokon át békés sorsközösségben élő nemzetiségek közt a legújabbkorban felmerült és éles összeütközésekben kirobbant ellentéteknek a magyar történeti fejlődésben nincs gyökere... Ezeket a mesterségesen szított ellentéteket pusztán a történeti tényeket nem ismerő, vagy megtagadó politikai erőtényezők kártevő működése idézte elő.”

Nemzeti sorsunk új alakulása és a kutatás szervezése és irányítása terén legutóbb végbement mozgalmak egyaránt arra mutatnak, hogy a településtörténet folyton fokozódó hangsúlyhoz fog jutni a magyar történetírásban. Központi szerve a *Magyarság és Nemzetiség körül* fog az az új, átfogóbb történetiszemléletet jelentő légkör kialakulni, amely a körülötte csoportosuló írógárdát feladatának megoldására képesítheti. Az új településtörténettől történettudományunk felrisszülése, a nemzetiség-, gazdaság-, társadalom-, közigazgatástörténeti fejezeteknek elkészülése vagy kiegészülése várható. Ezek a részletmunkák hosszú sorára támaszkodó új fejezetek fognak rámutatni a magyar történelem számos, idáig meg nem látott vagy feldolgozáshoz nem jutott problémájára, mint pl. a jobbágyság és a jobbágyságon kívül álló néprétegek életsorsára, a családnév kialakulására, a Kárpátok medencéjében lefolyt népmozgalmak összes körülményeire stb. E történetírás tükrében fogjuk látni, hogy melyek a magyar nép életének nyugalmi pontjai és melyek azok a szaka-

szok és időpontok, amidőn egybefonódtak vagy egymást váltották le a különböző kultúrák a tájban. Az elkövetkező munkák nemcsak irányt jelölnek és programot töltenek be, hanem alakítani fogják a nemzeti történetiszemléletet is. Az új településtörténet lesz a jelmagyarázat Magyarország kulturális és etnográfiai képéhez.

Végezetül még felvetjük azt a kérdést, hogy a jelen körülmények között a településtörténettel kapcsolatban mi a teendője a tanárnak az iskolában. Nézetünk szerint ez a disciplina a közép- és szakiskolákban csak más tárgyak, a történelem, földrajz, esetleg a szülőföldismeret keretében tanítható. Minthogy összefüggő településtörténetünk megiratlan és az eddigi eredményeket összefoglaló kézikönyv sincs, a tanárnak elsőrendű kötelessége a szakirodalom tanulmányozása, a településtörténettel kapcsolatos tudományos és társadalmi mozgalmak megismerése, azokba lehetőleg iskoláján és városán keresztül való aktív bekapcsolódás, egyszóval a tanításban való értékesítés céljából minél szélesebb látókör szerzése, mert manapság nem lehet vita tárgya, hogy településtörténeti alapismeretek nélkül a történelemtanítás nem lesz az élet mestere, nem világosíthat fel azon tudnivalókról, amelyekre nemzeti feladataink megoldásához szükségünk van.

Dr. Eperjessy Kálmán.

A tanítói hivatás órái.

— Első közlemény. —

A tanítói hivatás órái előttem nem ismeretlenek. A debreceni tanítóképző-intézet V. osztályában 12 éven át (1925—1937) minden iskolai évben 10—12 órát tartottam a tanítói hivatásról. E célra felhasználtam a II. félévben részint a pedagógiai gyakorlati, részint a tanítási gyakorlatokkal kapcsolatos előkészítési órákat, amelyek az iskolai év vége felé már elmaradnak s így felhasználhatók. Ezen órák anyagáról az Értesítőben mindig beszámoltam. Intézetünk ilyeszerű eljárását a kir. főigazgató látogatása alkalmával mindig kiemelte s úttörő munkának tartotta. Ma már terjedelmes kézirat, többféle jegyzet birtokában vagyok a tanítói hivatásról. Mindezt kiegészíti az a sok levél, melyet tanítványaimtól egy negyedszázad alatt kaptam. Ezek a levelek nagy szolgálatot tettek nekem a tanítói hivatás óráin, mert azokból kiválasztottam a jellegzeteseket s többet felhasználtam tanítványaim előtt.

Ezek előrebocsátását tartottam szükségesnek, mielőtt hozzászólnék a tanítói hivatás órájának a miniszteri rendeletben körvonalazott céljához, illetőleg feladatához. Vajjon más célról van itt szó, mint amelyet az 1923-ban kiadott tanítóképző-intézeti tantervhez írt előszó úgy jelöl meg, hogy a népiskola feladatai csakis művelt, a ker. erkölcs és hazaszeretet eszméitől áthatott lelkiismeretes és hivatásszerető tanító közreműködésével oldhatók meg? Bizonyára nem. A tanítói hivatás órájának a célját a miniszteri rendelet így jelöli

meg: „A növendékek jelen és jövő életkörülményeivel, a tanító(nő)-jelölt lelki világával való közvetlen foglalkozás. Ezzel a tanítói hivatástudat és hivatásérzés felébresztése és fejlesztése.” Mindkét célkijelölés a hivatásszeretetet állítja előtérbe. Míg a tanterv a nevelőértékű tantárgyak tanításával, addig a tanítói hivatás órája a tanítójelölt külső magatartásának irányításával igyekszik eljutni a tanítónak minél tökéletesebb eszményképehez. Mi eddig is neveltünk a tanítói pályára, hiszen főfeladatunk épen a reánevelés volt, csak azzal a kérdéssel nem foglalkoztunk növendékeink előtt, hogy a benső ember milyen külsőben jelenjen meg az emberek előtt, milyen magatartást tanúsítson, hogy az a tanítói hivatásnak megfelelő legyen. Ez a feladat jut osztályrészül a tanítói hivatás órájának. Fontos feladat. Szinte csodálkozunk kell azon, hogy csak most ébredtünk fel annak a tudatára. Ha a miniszteri rendelet szavaitól eltérően, de lényegileg ugyanazon tartalommal jelölnénk meg a tanítói hivatás órájának a célját, akkor így fejezhetnénk ki magunkat: a cél a tanítónövendék irányítása, hogy milyen magatartást tanúsítson a jelenben s milyen magatartást tanúsítson majd kint az életben, mint tanító. De már itt kérdésbe tehető, hogy ezzel a céllal hogyan egyeztethető össze a jelöltek lelki világával való foglalkozás. A külső magatartás szoros összefüggésben áll a benső magatartással, vagyis a lelkülettel. Minden külső magatartásban, cselekedetben, eljárásban kifejezésre jut az ember érzelmi világa, annak minősége. Ezt az érzelmi világot, bármily nehéz is az, irányítanunk kell s ezen irányítással indítjuk meg az önnevelést, amely a pedagógiának igen súlyos s különböző oldalról különböző megítélés alá eső problémája. Szerintem tehát a tanítói hivatás órájának a miniszteri rendelet által kitűzött célja helyes és minden tekintetben helytálló. Ilyen egyértelmű, helyeslő megállapítást már bajos volna mondani a cél elérésére szolgáló tárgykörök megjelöléséről.

I. *Tárgykörök.* Első osztály. Tárgykör: A növendék helyes magatartása különböző életkörülmények között. A 6 pontba foglalt osztályozása a tárgyköröknek helyes ugyan, de épen megbeszélés szempontjából nagyon is kívánatos tárgyak hiánya mindjárt szemünkbe ötlük. Az első órát nem a Házi Rendtartási Szabályzat ismertetésével kezdeném, amelyet a növendékek különben nyomtatásból vagy az évmegnyitás alkalmával felolvasás után már úgyis ismernek, hanem a tanítói hivatás megmagyarázásával. Ez egészen természetes. Hiszen mindenekelőtt tudtára kell a növendékeknek adni, hogy ezeken az órákon a tanítói hivatás feladataival foglalkozunk. Meg kell magyaráznunk, hogy mily fontos és nehéz a tanítói hivatás, amelyre ebben az intézetben, a tanítóképző-intézetben készülnek elő a növendékek, amelybe felvétettek s jelenleg vannak. Mindenütt az adottságból kell kiindulni. Ismertetni kell a tanítóképző-intézet berendezését, egészen röviden tantervét, a gyakorló iskola célját. Hányszor megtörténik, hogy 1—1 növendék hónapokig jár már az intézetben, a nélkül, hogy ismerné annak berendezését. Itt ismertetném az intézettel kapcsolatos internátust s annak az

ifjúsági életre oly fontos, nevelői célját, kiemelve az internátusban lakó és a városból bejáró növendékek helyzetének különbségét.

Még az intézet történetének ismertetése előtt meg kell világítani a növendékek előtt a tanítóképző-intézetben a tanár és a tanítvány közötti viszonyt. Természetesen ehhez első kellék az, hogy a tanár teljes tudatában legyen annak, hogy a tanítói pálya megszeretését a tanítványoknál csak úgy éri el, ha azoknak nem fölibük rendelt parancsnoka, hanem nevelő atyja, megértő, szerető barátjuk lesz. Egy volt kiváló tanítványom erről a tárgyról így ír: „Azokhoz a tanárokhöz ragaszkodunk igazán, akik az igazi tehetséget jellemző őszinte emberi lélekkel le tudják mindig rázni a merev formákat, rideg szabályokat és első kézből, közvetlen tudják adni saját életüket, vezető ösvényt taposó, küzdelmes életüket a mi elinduló, tájékozatlan életünknek.” Bizony minden tanítóképzőben a tanári módszeres értekezleteken minél többször kellene foglalkozni azzal a kérdéssel, hogy miképpen bánjunk a tanítónövendékekkel. Mondhatom, hogy minden, de minden ezen a kérdésem fordul meg a tanítóképző-intézetben. Én jól tudom, hogy ahány tanár, annyi érzület, annyi gondolkodás s ebből kifolyólag annyiféle bánásmód a növendékekkel szemben. De mégis a tanítói hivatás szem előtt tartásával meg lehetne állapítani azokat az irányelveket, amelyek minden tanárra zsinórmértékül szolgálnának az ifjúsággal való bánásmódot illetőleg. A növendéknek a tanárhoz való viszonya a tanárhoz való bizodalmon épüljön fel. Ezért a tanárnak a tanítói hivatás óráin már a kezdet kezdetén meg kell értetni a tanulókkal, hogy ne félelemmel, hanem mindig a legnagyobb bizalommal forduljanak a tanárhoz.

Már az I. osztályban az 1. pont alá felvenném a következő tárgyakat: Egyes növendékek megkérdezése életkörülményeik felől, továbbá a tanítói pályára jövésük indokairól. A legtöbb esetben nem kapunk ugyan kielégítő feleletet, de némi tájékoztatást nyerünk a tanulóknak idevonatkozó felfogásáról. De különben is ezeken az órákon is törekedjünk a növendékek egyéni megismerésére. Tárgyalandók: Pontosság. Munkaszeretet. Az egészség megbecsülése. Edzettség. A természet szeretete. A növendék magatartása a felsőbb tanulókkal szemben. A 3. pont alatt részletesen tárgyalandó: színház, mozi, sport, strand. Mindez különösen ebben a korban nagyon érdekli az ifjút s egyik-másikkal nagyon is visszaél. A 4. pont alatt, ahol a jóbarát megválasztásáról van szó, erősen hangsúlyozni kell a 14—15 éves első osztályú tanulók előtt, hogy barátjaikat hozzájuk hasonló korúak közül válasszák ki. A felsőbb osztályú, idősebb tanulókkal való barátkozás rájuk nézve néha nemcsak erkölcsi, hanem anyagi károkkal is jár. A felsőbb tanulók az elsőéveseket gyakran ki szokták zsebelni. 5. pont alatt részletesen tájékoztatni kell az ifjút, hogy milyen társaságokba járjon. 6. pont alatt a növendékek figyelmét a gyakorlóiskolásokra lehet terelni, akiket játék közben megfigyelhetnek.

Második osztály. Tárgykör: Az erkölcsi értékek átélésén nyugvó önnevelés megindítása. A tárgykörnek ezen

szavakkal való megjelölése lélektanilag s így értelmileg is erősen kifogásolható. Az utóbbi időkben nagyon is hozzászoktunk ahhoz, hogy a német pedagógiai és filozófiai kifejezéseket rosszul értelmezve meg nem felelő magyar szavakkal adjuk vissza. Két szót szeretünk különösen szó szerinti fordításban használni: Wert (érték) és összetételei (Werturteil = értékítélet, helyesen: értékelés; Wertgefühl = értékérzet, valamely értéknek átérzése = megbecsülés). A magyar embertől távoll áll az értékelés szó. A magyar ember valamely jószágot, tárgyat megbecsül, a kárt felbecsüli, de nem értékkel. Régen erkölcsi javakról beszéltünk, de nem erkölcsi értékekről. A másik szó: erleben = átélni. Az emberek szelvében-hosszában használják e szót a nélkül, hogy tudnák, mit lehet átélni és mit nem. Eseményeket, érzelmeket át lehet élni, de értékeket, legyen az akár anyagi érték: pénz, jószág, birtok stb. akár erkölcsérték: vallásosság, barátság, takarékoság, átélni nem lehet, csak megismerni. Ennélfogva a tárgykör megjelölése ekként helyesbitendő: Az erkölcsi javak megismerésén nyugvó önnevelés megindítása. Ennek megfelelőleg a 8. pontnál: A gyermekekben rejlő értékek helyett ez teendő: A gyermekekben rejlő jó tulajdonságok, a gyermekeknek jó tulajdonságok felé való vezetése. Ha szigorúan szemügyre vesszük a II. osztály tárgykörét, azt látjuk, hogy az nem egyéb, mint etika, laikus morál, amely csak nehezen hozható összefüggésbe az első osztály tárgykörével. Vagy talán a miniszteri rendelet úgy gondolkodik, hogy azt a hiányt, miszerint a mostani tantervből az etika kimaradt, a tanítói hivatás óráin kell pótolni. Tudvalevőleg a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1920. aug. 21-én 86.377. sz. határozatával elrendelte a képzőintézetek hatosztályúvá való emelését s az akkor kiadott tantervben benne volt az etika. Az ellen, hogy az etika tétessék a II. osztály tárgykörévé, a következő kifogásaim vannak: mint semmiféle tantárgyat, úgy az etikát sem szabad bevinni a tanítói hivatás óráiba, mert akkor ezek az órák nem a kijelölt célt szolgálják. A növendékek a hit- és erkölcsstanban a felsőbb osztályokban úgy is tanulnak a II. osztályban megjelölt erkölcsi javakról. Etika tanulását túlkorainak tartom a II. osztályban, ahol a növendékeknek még nincsenek lélektani ismeretei, holott etika és lélektan nagyon közel állanak egymáshoz. Igaz, hogy a tanítói hivatás óráinak egyik célja a tanítójelölt lelki világával való foglalkozás, de ez a foglalkozás nem az etika nyújtásával, hanem a serdülő kor lélektanának és az ifjúságtanulmányoknak a segítségével történhetik.

A miniszteri rendelet az erkölcsi javak megismertetését azért tartja szükségesnek, mert ezáltal meg lehet indítani az önnevelést. Csakhogy az önnevelés fogalmának a megítélésénél nagyon óvatosak legyünk. Tévednénk, ha azt hinnénk, hogy a miképen lehet valaki öntanító (autodidakta), épen úgy lehet önnevelő is. Öntanítás, önképzés az emberek mellőzésével pusztán könyvek segítségével, utazással lehetséges, amire számtalan példát mondhatunk, de már csupán ezeknek az eszközöknek segítségével az önnevelés nem történ-

hetik meg. Tudjuk, hogy a nevelés a mult és jelen példáinak nyújtásával, szoktatással lehetséges, tehát élő személyek közreműködésével, de már mi magunk saját nevelésünkhöz csekély mértékben járulhatunk hozzá. Legfeljebb azt mondhatnánk önnevelésnek, ha hasznos olvasmányokkal igyekszünk érzelmeinket nemesíteni, jó szokások létesítésével akarattunkat helyes irányba terelni. Röviden szólva az önnevelés tisztázatlan fogalmát bajos megtennünk 2 osztály tárgykörének központjává.

Harmadik osztály. Tárgykör: Tüzetes önismereten nyugovó öntudatos önnevelés. Erről a tárgyköréről, annak az ide beillesztéséről már sokkal kedvezőbben nyilatkozhatom. Önmagunk megismerése, a jó és rossz tulajdonságok szemügyre vétele a tanítói egyéniségnek kialakulásához okvetetlen szükséges. Ha a nemzeti önismerettel kapcsolatban a magyarság erényei mellett a hibákat is (szalmaláng, csüggedés, kitartás hiánya stb.) adjuk, beszélünk kell a nemzetiségi kérdéstről is arról, hogy a nemzetiségek nyelvének, kultúrájának megismerése mennyire szükséges. Érintenünk kell a nemzetiségekhez való viszonyunkat és magatartásunkat. Útját kell egyengetni a Duna medencéjében lakó népek kibékülésének. 2. pont alatt levő önnevelésnél is megállapítható, hogy e célból alig állnak eszközök rendelkezésre. Itt inkább önfegyelmzésről, mint önnevelésről lehet szó. A b) pont alatt ne szegyeljük felvenni a nemzeti ingereket s azok leküzdésére szolgáló eszközöket (sport, cserkészlet, kirándulások, fürdés, léha olvasmányoktól való tartózkodás stb.). Álszeméremmel nem lehet nevelni az ifjúságot. A serdülőkör lélektana és az ifjúságtanulmány világosan kimutatják, hogy az ifjúság nevelését éppen ott hibáztuk el, amidőn az életében mutatkozó kényes pontok felett egyszerűen napirendre tértünk azok megvilágítása helyett. Az ifjúság az élet- és lélektani kényes problémákkal szemben tanácstalanul állott s nem tudott, nem mert senkihez sem fordulni. Éppen azért gyakran tájékozatlanságának esett áldozatul. Hány ifjú élete más fordulatot vett volna, ha mellette áll egy bölcs, semmit el nem titkoló nevelő. A 2. b) pont után tenném az önállóságra való készíttést. Nem lehet eléggé hangsúlyozni már ilyenkorú növendékeknél, hogy milyen jelentősége van az önállóságnak. Megnyilatkozik ez már a dolgozatok készítésénél, ahol kimondhatatlan kár származik a tanulóra, ha az nem a maga lábán jár. Meg kell értetnünk a tanulókkal, hogy mily szerencsétlen az olyan ember, aki mindig a mások fejével gondolkodik s önállóan soha semmihez sem mer kezdeni. A d. pontnál ajánlott naplővezetés, bár annak hasznossága nem vitatható el, aligha vihető keresztül a tanítónövendékeknél, akiknek különben is többféle naplót kell úgyis vezetni. A túlságos elfoglaltatás nem enged a tanítójelölteknél egyéni naplővezetést. 4. p. A tanuló önnevelése ebben a korban nem vezet még világnézet kialakulásához, de még alakulófélben levő világnézettről is alig lehet szó. A világnézet igen bonyolult valami. Kialakulására nagy befolyással van egyéniségünk, nevelésünk, társadalmi helyzetünk s ebbe mi magunk cselekvőleg nagyon csekély mértékben

folyhatunk bele. Pedagógiailag és filozófiailag iskolázatlan növendékeknek bajos beszélni világnézetéről. Hagyjuk e kérdést az ötödik osztály végére. Végül célszerűbbnek tartanám az 1. b) nemzeti önismeretet és a c-t, nemzeti öntudatot akkor venni elő, amikor már a növendékek teljesen tisztában vannak Magyarország történetével, vagyis a negyedik osztály végén.

Negyedik osztály. Tárgykör: A népnevelői gondolkodás felélesztése és fejlesztése (szülőföldtanulmányok megbeszélése). A tárgykör helyesen van szerintem megjelölve, de a kivitel már kifogásolható. Az 1. és 2. p. teljesen összeesik a negyedik osztályban tanított lakóhelyismerettel s innen teljesen elmaradhat. 3. p. Az emberismeretet így osztályoznám: földművesek, iparosok, hivatalnokok stb. vagyis foglalkozások szerint. Részletesen jellemezni kell a különböző foglalkozáshoz tartozó emberket. Itt kellene reámutatni arra, hogy milyen a helyzete a tanítónak a nagyvárosban, kisvárosban, falun és tanyán. Nem helyeslem, hogy már a harmadik osztályban elkezdjük a növendékek előkészítését a falukutatásra s ezt folytassuk a negyedik osztályban. Ma már tisztában vannak sokan a falukutatásdinak mondható gyakran felesleges és neveltségessé váló tevékenységgel. Mi mindent akarunk faragni abból a szerencsétlen tanítónövendékből. Most több pedagógus rájött arra a gondolatra, hogy tegyük meg a tanítót etnografusnak s erre készítjük elő. De hiszen az emberföldrajzból, a lakóhelyismeretből kapnak a növendékek elég tudást a szülőföldre vonatkozólag. Mi szükség itt ismét foglalkozni ezzel a kérdéssel. Nem falu- és várostanulmányra van itt szükség, hanem néplélektanra, hogy az a tanítónövendék előre tájékozva legyen a nép gondolkodásmódjáról. Ennek birtokában sok kellemetlenségtől óvja meg magát. Nekünk mindig az iskolával kapcsolatos dolgokra kell felhívni a növendékek figyelmét. A szülőekkel érintkezni kell a tanítónak s így azok lelkületének megismerésére kell törekedni. A népszokásoknak, természeti és gazdasági viszonyoknak kutatása szép cél ugyan, de már távolabb áll az iskola céljától, amelytől pedig a tanítót mellékfoglalkozások miatt elvonni nem lehet. Az 5. pontnál adjunk előadási tárgyakat a növendékeknek, mert kint az életben épen az a nagy baj, hogy a tanító nem tudván jól kiválasztani előadásának tárgyát, nem is tud az iránt kellő érdeklődést ébresztetni a közönség körében. Debrecen városa 1935-ben kiadta a Szülők Iskolájának 10 éves történetét s közölte 120 előadás tárgyát. Nem mondom, hogy ezek valamennyiét elő lehet adni falun, de 75%-át igen.

Ötödik osztály. Tárgykör: A leendő működési helyre irányuló küldetésérzés fejlesztése. A küldetésérzés helyett a magyarosabb hivatásérzés teendő. Különbben is a hivatásérzés fejlesztése nem csak az ötödik osztály, hanem valamennyi osztály feladata. Így a tárgykörnek ezen szavakkal való megjelölése nem egészen helyes. Itt különben utasításokat adunk az életben már künt működő tanító magatartására. Nem baj az, ha a tárgykör megjelölése nélkülözi a hangzatosságot, tudományos színezetet, fő az

egyszerűség, világosság és megérthetőség. Az ötödik osztályban annyi tárgy, annyi téma van összezsúfolva, hogy az bátran elegendő lenne 2 osztály számára. Maga az egyház és az iskola viszonya oly hatalmas probléma, hogy azzal hónapokig foglalkoztathatjuk a növendékeket. Már pedig a felekezeti képzőkben ugyancsak ki kell oktatni ebben a kérdésben a növendékeket s különösen részletességgel foglalkozni a lelkész és tanító közötti viszonytal. A 2. pontnál a községi ügyekkel való foglalkozást illetőleg nagy óvatosság ajánlandó, mert épen itt képez ütközőpontot a tanító személyisége a művelt és kevésbé művelt egyének, az úgynevezett intelligencia és a parasztság között! Nemcsak az előbbit, de az utóbbit is meg kell nyerni a közügyek részére. Itt kell foglalkozni az osztályellentét kérdésével. A 4. pont pedagógiai kérdés, inkább a neveléstudományok körébe tartozik. Az 5. pont első része karitatív kérdés, főképen az egyház feladata, — a második része (szülők látogatása, a község együttérzése) ettől egészen eltérő tárgy. A kettőt nem lehet összekapcsolni. 7. pont első része (tanítói példaképek) a neveléstörténelemben s a pedagógiai szemináriumi órákon tárgyalandó. A volt növendékek beszámoló leveleit nem egyszerre egymás után olvassuk fel, hanem esetről-esetre. Közülök előveszünk egyet-egyet, amely épen a szóbanforgó kérdés megvilágítására szolgál.

II. *Utasítások.* A második évfolyammal kapcsolatban a miniszteri Utasítás ezt mondja: „ezek az értékek nemcsak az egyéni jellemalakulás, hanem a tanítói személyiséggé való fejlődés szempontjából is szükségesek.” A két megkülönböztetés: egyéni jellemalakulás és személyiséggé való fejlődés nem helyes. Ugyanis a nevelés célja az erkölcsi jellem, vagyis a személyiség. Különbséget tehetünk egyéniség és személyiség között, de nem jellem és személyiség között. Ennélfogva mikor a jellemet alakítjuk, nem teszünk egyebet, mint munkálkodunk a személyiség kifejlődésén. Általában megállapíthatjuk, hogy az egész rendeletben több fogalom értelmezése téves. A II. osztályban pl. 2. pontnál: Külső és belső kultúra (Modor és jellem). Tévedés volna ezt úgy értelmezni, hogy a külső kultúra = modor, belső kultúra = jellem. Nem! A kiváló német bölcsész, Eucken szerint az értelmi műveltség külső kultúra, az erkölcsi érzelmeken felépülő lelki műveltség a belső kultúra. A kettőnek párosulni kell egymással, hogy valakiről elmondhassuk, hogy igen művelt ember. Jó modora lehet egy mesterlegénynek is, de azért még nem áll az értelmi műveltség, a külső kultúra magas fokán. Egy egyszerű parasztember lehet becsületes, jellemes ember, de azért az ő lelki műveltségével még nem megy kultúremler számba. A tanítói hivatás óráin általában szigorúan foglalkoznunk kell a fogalmak tisztázásával, helyes értelmezésével, mert téves fogalmak nyújtásával sok kárt okozunk növendékeinknek.

Az Utasítás 2. pontjának megfelelőleg a levélszekrény használatot mi is fontosnak tartjuk, mert itt olyan kérdéseket is vetnek fel névtelenül a növendékek, amelyeket élőlzóval, jelentkezés alapján nem mernének felvetni. Csak arra ügyeljünk, hogy mindenféle

jelentéktelen kérdések fejtegetésébe ne menjünk bele, mert így a kitűzött tárgyköröktől teljesen eltérnénk, ami célelles volna. Az ön-jellemrajznak s az osztály egy heti élete megbeszélésének nem tulajdonítok sok értéket. Évtizedekre terjedő, az ifjúságra irányuló megfigyeléseimből azt a tapasztalatot szűrtem le, hogy ne vegyünk mindent készpénznek, amit az ifjak magukról, vagy az osztály életéről mondanak. Ezekre a mondásokra vajmi keveset lehet építeni. Sem a gyermek-, sem a felnőttkorban nem találjuk meg az őszinteségnek azt a hiányát, amit a serdülő korban. Ha az ifjakat megkérdezzük a maguk vagy osztályuk életéről, akkor hallgatnak, vagy külféle kitalálásokkal adják meg a feleletet.

3. pont. A hibával ne az értéket, hanem az erkölcsi jót, a jó-tulajdonságot állítsuk szembe. A kétféleképpen értelmezhető érték szót (anyagi és szellemi) teljesen mellőzném az egész rendeletben. 4. pont: „Ezek az órák... az ifjúság hivatásérzésének alakítására használhatók fel.” A kifejezés nem magyaros, de nem is logikus. A hivatásérzést nem alakítjuk (umgestalten), hanem felébresztjük, fejlesztjük, erősítjük. Az Utasítás 7. pontja is bizonyítja, hogy a tanítói hivatás óráin etikával foglalkozni nagyon bajos.

A 9. pont első mondata így hangzik: „Ezeknek az óráknak a tárgya három kérdés körül csoportosul, a tanítónövendék, a gyermek és a nép kérdése körül.” Egyszerűen így fogalmazható: Ezeknek az óráknak a tárgya a tanítónövendék, a gyermek és a nép. Pl. a tanító nem lehet kérdés, hanem csak annak ügye, dolga. Lejebb: „...átmegy abba a légkörbe, amely a nép lelki gondozására, a nép erkölcsi, szellemi és anyagi életének emelésére törekszik.” A légkör nem cselekszik, hanem a kialakult légkörben valamely személy hatásosabban cselekedhetik. Általában az egész rendelet áttisztázása nem ártana.

A 10. pontnak tökéletesen igaza van. Akárkire ezeknek az óráknak az ellátását nem lehet bízni. A tanárkar összessége meg tudja azt állapítani, hogy mely tanár vagy tanárok alkalmasak a tanítói hivatásra való nevelésre. Mélyebb pedagógiai, lélektani, gyermek- és ifjúságtanulmányi ismeretek nélkül bajos ezen órák megtartására vállalkozni.

Még a miniszteri rendelet megjelenése előtt 1936-ban adta ki *Árpássy Gyula*, esztergomi tanítóképző-intézeti tanár *A tanító megbecsülésének alapfeltételei* című munkáját. Útmutató tanítójelöltek és kezdő tanítók számára. Úgy szeretném, ha ez az értékes munka minden tanítójelölt kezébe jutna. Én a mi intézetünk számára több példányban megrendeltem. Nincsen ebben etika, nincsen ebben etnográfia — mégis röviden útbaigazítást ad a tanító külső magatartására, az emberekkel való bánásmódra. Nem elméletező munka ez, hanem józan, helyes érzékről tanúskodó, gyakorlati útmutatások összegezése. Régóta vártunk ilyen könyv megjelenésére. Valljuk be őszintén, hogy mi igyekeztünk ugyan növendékeinknek megadni a tanítói hivatáshoz szükséges ismereteket, de az életre kevésbé

neveltük őket. Ennek a hibának jóvátétele most már minden tanítóképző-intézetnek elsődrendű feladata. Dr. Veress István.

Újítások az óvónőképésben.

1. Az állami óvónőkészítő-intézet tanári testülete az 1935/36. tanév folyamán megindította az óvónőkészítés újjászervezésének előmunkálatait.

Az óvónőkészítést az 1891. évi XV. t.-c. 31—43. §§-ai szabályozták. 1926-ig, tehát 35 éven keresztül, nem történt változás a magyar óvónőképésben. Az 1926. évi tantervet kibocsátó és életbeléptető 78.066-1926. VI. sz. VKM. rendelet az addigi 2 évfolyamú óvónőkészítést 3 évfolyamúvá fejlesztette és még egy gyakorlati évvel is kibővítette. A kiadott új tanterv azonban csak háorm évfolyamra szólt. A gyakorlati évfolyam növendékei „foglalkoztatási tervének” előkészítésére a közokt. miniszter az óvónőkészítőintézetek igazgatóságait hívta föl. A IV. évfolyamnak ma sincs tanterve.

Az 1926. évi változást az elmúlt tíz esztendő tapasztalatai alapján — csak az első, mondhatnám, kísérleti lépésnek tekinthetjük óvónőkészítésünk újjászervezésében.

Az új tantervben a tanterv készítői sok jó gondolatot igyekeztek érvényesíteni, de az adott helyzetben s bátorító külföldi példák hiányában bizonytalanul dolgoztak s a tanulmányi anyag megállapításában észrevehetően a tanító(nő)képzőintézetek tanulmányi tervét vették alapul, természetesen 3 évfolyam szűk keretében szorítva mindent, közműveltségi képzést és szakképzést egyaránt. S ezt a tantervet, szokatlan módon, Útasítás nélkül adták ki. Ez a főoka annak, hogy az óvónőkészítőintézetek fokozottabban érzik e tanterv hibáit és hiányait és a tantervrevíziót süngösen kívánják.

2. Időközben, más irányú külföldi példák hatására, a kormányzati körökben győzött az a gondolat, hogy a kiseddóvókat szorosabban be kell kapcsolni a gyermekek egészségvédelmi intézményeinek hálózatába, jobban érvényre kell juttatni szociális politikai (népegészségügyi s gyermekvédelmi) jellegüket pedagógiai jellegük mellett. Ennek az új felfogásnak következtében az 1936. évi XXIII. t.-c. az 1891. XV. t.-c. némely rendelkezését módosítva, a kiseddóvás ügyét és intézményeit igazgatás és felügyelet tekintetében a belügyminiszter hatáskörébe tette át. Hangsúlyozza azonban a törvény, hogy a közokt. miniszter hatásköre a kiseddóvás céljaira szolgáló intézmények nevelési felügyelete szempontjából továbbra is érintetlenül marad.

Az óvónőkészítőintézetek tantervének revíziójával kapcsolatos munkálatok természetesen hosszabb időt kívánnak. Előfeltételei sincsenek még meg: az alapul szolgáló leányközéiskolák tanterve nincs még készen; kiseddóvásunk tervbevett reformjának még körvonalait sem ismerjük.

3. Az állami óvónőképzőintézetek tanári testülete a szervezeti reformra és a tantervvizizóra alkalmas idő elérkeztéig is arra törekedett, hogy a mai állapotnak legérezhetőbb hibáit és hiányosságait orvosolhassa.

Az 1926. évi reform a IV. (gyakorlati) évfolyam számára megszabta, hogy óvodai és egészségügyi gyakorlatait a növendékek az intézeten kívül fővárosi óvodákban, napközi otthonokban és különféle egészségügyi intézetekben (kórház, anya- és csecsemővédő otthon stb.) végezzék. Ez a körülmény, továbbá az, hogy az óvónőjelölteknek a II. képesítővizsgálaton mindenfajta elméleti tárgyból való vizsgálat kirekesztésével csupán az óvodai gyakorlatokból és az énekből, meg a zenéből kell képesítővizsgálatot tenniük, — nagyon meglazította IV. o. növendékek és az intézet között a kapcsolatot. Ennek következtében észrevehetően csökkent a tanári testületnek a növendékekre való nevelőhatása és nehezebben is lehetett őket kézben tartani. Az intézeten kívüli óvodai és egészségügyi gyakorlatok helyére való járkálással sok időt töltöttek el fölöslegesen. Ez a járkálás testileg-lelkileg is nagyon igénybe vette őket, — nem is szólva a velejáráó erkölcsi veszélyekről, amelyeknek a nagyvárosban fiatal leányok sűrűn ki vannak téve. A felügyelet és ellenőrzés ezért sok erőt és időt vett el a tanári testületektől is, mégsem lehetett teljesen kielégítő. Ezért valamennyi óvónőképzőintézet égetően sürgős föladatnak tekintette a IV. évfolyamnak az intézet keretei közé való szerves bekapcsolását és a IV. évfolyam tanulmányi rendjének olyan szabályozását, amely a nevelési érdekeknek is teljesen megfelel.

4. A IV. o. növendékek *egészségügyi gyakorlati kiképzésére nézve* a 43.372/1927. VI. sz. VKM. rendelet úgy intézkedett, hogy a IV. o. növendékei, csoportos beosztással két hónapot (január és február) különféle egészségügyi intézmények megismerésére fordítsanak.

A főhiba az volt, hogy a IV. évfolyam növendékeinek egészségügyi gyakorlati kiképzésében szinte kizárólagos helyet kapott a csecsemőápolás és anyavédelem s egészen háttérbe szorultak azok a tantervkívánta egészségügyi gyakorlatok, amelyek, az óvónő föladatakörének megfelelően, a 3—6 éves óvodásgyermek egészségügyi állapotának helyes megítélésében való gyakorlást célozták. E rendszernek nevelési szempontból is sok árnyoldala volt. Ezekben az egészségügyi gyakorlatokban a IV. o. növendékek egyrészt korukhoz képest, másrészt még növendék voltukra való tekintettel nagyon korán kerültek nevelői szempontból olyan idegen emberek (orvosok, védőnők, ápolónők, kórházi alkalmazottak stb.) közvetlen hatása alá, akiknek hatása nem mindig egyezett, sőt sokszor éppen ellentétes volt az iskola nevelő hatásával és idő előtt le is rothatta azt. Ez nem vád, csak tényszerű megállapítása annak, hogy az egészségügyi gyakorlatok alkalmával a még nevelésre szoruló fiatal leányok olyan emberek hatása alá kerültek, akik nem készültek nevelői pályára s akikből azért többé-kevésbé hiányzott a nevelői gondolkodás, a nő-

vendékek, illetőleg a szülők irányában való felelősségérzés és akiket nevelési szempontból való esetleges helytelen eljárásukért nem lehet felelősségre vonni. Bizony, a fiatal leánylelkületet az egészségügyi gyakorlatoknak ez a rendje nem egyszer tette ki szükségtelenül az élet nyers, sőt néha megrendítő tapasztalatainak.

Az óvónőképzőintézeteknek e rend megváltoztatására irányuló törekvése teljes sikerrel járt.

Megszűnt az egészségügyi kiképzés régi rendszere, amely nevelési és tanulmányi érdekek szempontjából tarthatatlannak bizonyult. (VKM. 246/1937. eln. sz. r.). Ezzel kapcsolatban megtörtént az egészségügyi kiképzésnek újjászervezése is (VKM. 20.358/1937. IV. sz. r.). Az egészségügyi kiképzés új rendjében fontos elvi rendelkezés az, hogy az óvónőképző-intézetekben az egészségügyi kiképzés tantárgyait (test- és élettan, egészségtan, egészségügyi gyakorlatok, ideértve a közegészségügyi intézmények tanulmányi látogatását is) a neveléstudományi tárgyakkal együtt az óvónői szakképzés tárgyaiul kell tekinteni. Az 1937/38. tanévtől kezdődően a II. o.-ban a test- és élettant az eddigi 1 óra helyett 2 órában, a III. o.-ban az egészségtant az eddigi 3 óra helyett heti 4 órában kell tanítani. Az egészségügyi gyakorlatot az intézeten belül s az egész tanév folyamán a gyakorló-óvodába és a napközi otthonban fölvetett gyermekeken kell végezni. Az egészségügyi intézményeknek az egész tanéven át való rendszeres tanulmányi látogatása szerves kapcsolatban van az egészségügyi elméleti kiképzéssel és az egészségügyi gyakorlatokkal, s felelős nevelő (az egészségtan tanára) kíséretében történik. Közegészség-tani oktatás kibővült oly egészségügyi ismeretanyaggal (közegészségügyi ismeretek), amely a tantervben addig nem volt meg.

Mindezeknek a föladatoknak szakszerű ellátására külön egészségügyi tanszék szerveztetett s e tanszéket orvos őrli be, aki tanári munkáját heti 18 óra keretében végzi.

5. A IV. o. növendékek óvodai gyakorlati kiképzése a főváros által e célra szívességből átengedett óvodákban és napközi otthonokban történt; itt végezték, csoportokra osztva, óvodai gyakorlati foglalkozásaikat a fővárosi óvónők vezetése és irányítása alatt. Az intézeti felügyeletet és ellenőrzést az igazgató, a pedagógia tanára s még 1—2 tanár végezték váltakozva. De egy-egy ízben legfőljebb egy-két csoportot látogathattak meg. Az óvodai gyakorlati kiképzést tehát voltaképpen a fővárosi óvónők végezték, akik sem intézetünk felső hatóságai, sem a szülők, sem a tanártestület, sem a növendékek irányában nem tartoztak felelősséggel s munkájukért felelősségre sem lehetett vonni őket.

Az intézet tanári testülete a gyakorlati kiképzés munkájában e rendszer mellett cselekvőleg nem vehetett részt, mégis ő volt a felelős a gyakorlati kiképzésnek az óvónői hivatás szempontjából elsőrangú fontosságú munkájáért.

A IV. o. növendékek óvodai gyakorlati kiképzése jobb rendszerének kialakítása érdekében és egyben a növendékek nevelési érdekeinek megóvása s a tanári testület tagjainak a kellő ellen-

örzés terhe alól való mentesítése végett a külső óvodai gyakorlatok rendszere megszűnt (VKM. 20.619/1937. IV. sz. r.). Az új rend biztosítja, hogy a tanári testület most már teljes felelősséggel egészen a maga kezébe vehesse az óvónőképzésnek ezt a fontos főladatkörét. Az új rendben a fővárosi és esetleg vidéki külső óvodák (napközi otthonok) csak annyiban szerepelnek a gyakorlati kiképzésben, hogy teret és alkalmat adnak a kellő tanári felügyelet alatt látogatást végző növendékek tapasztalatainak olyan irányú kibővítésére, hogy rendszeres hospitálásokon más óvónői egyéniségekkel, más gyermekanyaggal, más berendezéssel és felszereléssel és foglalkoztatási eljárással is megismerkedhessenek.

6. Az óvodai gyakorlati kiképzés újjászervezésével kapcsolatban az intézet gyakorló-óvodája háromtagozatúvá fejlesztetett s intézkedés történt mintaszerű napközi otthon fölállítására is. A napközi otthon megnyitása a közeli jövőben várható. Mindezeknek a velejárójaként szükségessé vált még egy neveléstudományi szakos tanár beosztása az intézethez és a gyakorlóóvoda és napközi otthon óvónői számának kettővel való szaporítása. A neveléstudományi szakos tanár a f. é. szept. 1-től már működik; az új mintaóvónők beosztása folyamatban van.

7. Miniszteri intézkedés történt arra nézve is, hogy az intézet gyakorlóóvodájában, a tanító(nő)-képzők gyakorlóiskolai tanítónők példájára, *mintaóvónő*kül csak olyan óvónők alkalmaztassanak, akik gyakorlati jellegű külön vizsgán a mintaóvónői képesítést megszerzték (VKM. 4857/1937. eln. sz. r.).

8. A leánynövendékeknek a gyakorlati életre való nevelése érdekében rendszeresítették a háztartási gyakorlatok (VKM. 46,790/1936. V. 2. sz. r.). E gyakorlatokban részt vesz névsor szerint váltokozva naponkint az I—III. o.-ból 1—1, a IV. o.-ból hetenkint váltokozva 4—4 növendék. A háztartási gyakorlatok körében a növendékek a hét egyik napján főznek a külön e célra létesített gyakorlókonyhában, segítenek az internátus és konyha napi munkájában és gyakorolják magukat mindenfajta háztartási tennivalóban; az internátus helyiségeit (a durvább munkák kivételével) naponkint takarítják.

A háztartási gyakorlatokat szoros kapcsolatba hozzuk a napközi otthoni étkeztetéssel, még pedig oly módon, hogy a IV. o. növendékeknek háztartási gyakorlatokat végző csoportja gyakorlatilag vesz részt a napközi otthoni gyermekek számára való főzésben és étkeztetésben.

9. Az intézet terszerűen törekszik arra, hogy a gyakorlati (IV. évfolyamot) szerves kapcsolatba hozza a másik három évfolyammal. E törekvésünkben a VKM. 4680/1937. eln. sz. r.-tel kiadott vizsgálati szabályzatmódosítás volt nagy segítségünkre. E rendelet tanulmányi érdekekből a IV. o.-ban rendszeresíti az osztályvizsgálatot. Ez eddig nem volt; gondoskodás történt arról is, hogy az egészségügyi kiképzés szaktárgyai (testtan, egészségtan, egészségügyi gyakorla-

tok) a különböző vizsgálatokon is megfelelő szerephez jussanak. Vizsgálatot kell tenni a hittanból és a háztartási gyakorlatokból is.

10. Ebben az irányban újabb lépésünk az volt, hogy a IV. o. számára kértük a testnevelésnek heti 2 órában való rendszeresítését. Ez a kérésünk elintézés alatt van.

Mindezeknek az intézkedéseknek mind nevelési, mind tanulmányi érdekek szempontjából igen jó hatását tapasztaltuk.

11. Kezdeményezésünkre a közokt. minisztérium az állandó- és nyári menedékházakat vezető dajkák képzésének és képesítésének szüneteltetése tárgyában 20,246/1937. IV. sz. alatt rendeletet adott ki. Nemcsak elavult intézményt szüntetett meg a közokt. minisztérium, hanem ezáltal végzett növendékeink elhelyezkedésére nézve is több lehetőség kínálkozik.

12. Két év óta intézetünkben a Kisdiednevelők Orsz. Egyesülete költségén, de a közokt. minisztérium erkölcsi és némi anyagi támogatásával sikeres övönői továbbképzőtanfolyamot rendeztünk a tanév végén.

Fekete József.

EGYESÜLETI ÉLET

Novemberi tagértekezlet. — Jegyzőkönyv a T. I. T. O. Egyesületének 1937. nov. 15-én a Ranolder-intézet r. k. tanítónőképző-intézetében megtartott tagértekezletéről. Jelen vannak *Padányi-Frank* Antal dr. elnökléte mellett *Pintér* Jenő dr. tanker. kir. főigazgató, egy. tanár, *Molnár* Oszkár, *Luby* Margit, *Jaloveczky* Péter, *Ungár* B. Sarolta, *Pataky* Ilona, *Meskóné* V. Edit; *dr. V. Fejes* Andorné I. M. (Debrecen, ref. képző); *Jancsó* Erzsébet; *Forgó* Sarolta, *Zala* Mária, *dr. Madaras* Gáborné (Cinkota); *Vadas* M. Colombioris, *M. Ihász* M. Rózsa, *M. Herkéty* M. Verona; *Gausser* M. Regnelda (Kőszeg); *Puruczky* M. Benigna, *Laczkovich* Gyuláné, *Hajdu* Vilmosné; *Pertinger* M. Herta, *Galavits* M. Lujzita (Sopron, tnőképző); *Horváth* M. Sionella (Sopron, nőipariskola); *Kozma* M. Gertrud, *Garai* M. Gonzaga (Pécs); *M. Krommer* Mária; *Tscheik* Ernő, *Várad* József; *dr. Klinda* Pál, *M. Kühár* Klotild, *Soós* Marcellina, *Pumb* Augusztina, *Summer* Marillac, *Kostelnik* Remigia; *Tolcsvai Nagy* Géza (Nagykőrök, ref. tképző); *Adamovits* Jenőné, *Császik* Gizella, *Varga* Piroska, *Halmai* Jolán; *Anczbach* Margit (Székesfehérvár); *Halmos* Mária, *Rafaelli* Rafaela; *Nogy* Ferenc, *Vincze* Sándor, *Szabó* Béla; *Tóth* Gyula (Jászberény); *Csorda* R. Romána; *M. Szegedi* Janka, *M. Pongrácz* Izabella (Veszprém); *Szarvák* J. Karitás, *Perusich* M. Rutilla, *Károly* M. Ignáta, *Szöke* Mária, *Ölbey* Erzsébet, *Veverka* Edit, *Bodorné Hummel* Irén, *dr. Gerencsér* Istvánné, *Gerencsér* Anna, *dr. Jelitainé Lajos* Mária dr., *Grynaeus* Ida, *Ambrózy* Margit, öz. *Quint* Józsefné, *Szabó* Aladárné; *szili Török* Dezső (Szeged); *dr. Föhrécz* József (Győr); *Mesterházy* Jenő, *Érchegyi* Irén, *Kiss* Gonzága, *Piros* Gabriella, *Kristófcák* Lajos, *Erdélyi* Olga.

Az elnök üdvözli a taggyűlésen megjelenteket, az ülést megnyitja. Örömmel köszönti *Pintér* Jenő tanker. kir. főigazgatót, mert megjelenésével kitüntette taggyűlésünket; sőt nemcsak csendes hallgatója lesz az ülésnek, hanem ez alkalommal szólni is óhajt a tanítónők képző tanáraihoz.

Pintér Jenő dr. tanker. kir. főigazgató a nyelvhelyességről óhajt né-

hány gondolatot közölni. Úgy véli, mondanivalója szoros összhangban van a mai előadás irányelveivel. A nyelv legnagyobb kincsünk. Ha nincs Kazinczy Ferenc nyelvújító munkássága, ha Szarvas Gábor és barátai nem alapítják meg a *Magyar Nyelvört*, akkor nyelvünk elmaradott, nehézkes, magyartalan lenne. A nyelvtudósok azóta is folytatják nyelvművelő munkásságukat, de a mai nyelvtudomány a nyelvhelyesség kérdéseivel nem szívesen foglalkozik. Azért a Magy. Tud. Akadémia kebelén belül új csoport alakult, s ez minden erejével harcol a nyelv tisztaságáért. Ez az akadémikus csoport megindította a *Magyarosan* című folyóiratot. Minden iskola hazafias kötelessége a nyelvművelő mozgalom felkarolása. Tanulóink beszédét, nyelvérzékét állandóan fejlesszük. Álljunk mellettük, adjunk nekik nyelvi tanácsokat. Adjuk kezükbe Tolnai Vilmos, Radó Antal magyáritó szótárait, ezekben helyes magyar szavakat találhatnak a betolakodott és elburjándzott idegen szók helyébe. Stílusukat csiszoljuk. Tanuljanak meg rövid mondatokban írni, beszélni. Kőrmönfontan hosszadalmas mondatok nehézségére, erőltettségére mutassunk rá. Írtsuk az „aki, ami” szerkesztésű összetett mondatokat, ezeket ki lehet fejteni egymás mellé rendelt összetétellel is, mégpedig sokkal értelmesebben. Minden tárgy minden tanára egyúttal a magyar nyelv tanára is, mindegyiknek kötelessége a tanulók beszédét a magyar nyelvhelyesség szempontjából figyelni. Órák alatt feleletek közben javítsuk beszédüket. Dolgozatírás alkalmával ösztönözzük őket a stílusbeli változatosságra. Törekedjenek a rövid, egyszerű tömondatok és összetett mondatok felváltott, arányos használatára. Módot kell nyujtanunk az önképzőkörben a nyelvhelyesség, magyarosság kérdéseinek megvitatására is. Szülői értekezleteken is beszéljünk róla, hogy minél több emberben ébresszünk érdeklődést nyelvünk kérdései iránt. Nyelvünk erőteljes, kifejező, gazdag; 12 millió ember anyanyelve, összetartó ereje. Azt szokták mondani, kicsiny nemzet vagyunk. Gondoljuk meg, nyelvi szempontból az európai népek számbeli rangsorában a 11. helyen állunk. Ez a tudat büszkeséggel töltsön el, adjon hitet a nemzet életéhez!

Padányi-Frank Antal dr. elnök melegen köszöni a lelkes szavakat. Valóban stílszerűek voltak *Pintér* Jenő főigazgató szavai. A taggyűlés előadójának magyaros kézimunka-kiállítása már megelőzte az alaphangulatot: itt ma a magyar gondolat domborodik ki. Azért különösen örül, hogy ezek a gondolatok ebben a környezetben hangzottak el. Tanultunk, okultunk, s egy felemelő gondolattal is gazdagodtunk: büszkék lehetünk magyarságunkra. Nem is vagyunk kevesen, a mennyiségi rangsorban jó helyen állunk. Kérdés, hol van a magyar nép helye a minőségi rangsorban? Itt is elől kell járnunk. Ez tőlünk, tanítóképző-intézeti tanároktól is függ, mert mi adjuk a tanítót a falunak, s annak munkássága alapján ereszt gyökeret a műveltség a nép lelkében. A minőségi értéket pedig a nép művelődési jellege és foka adja meg.

Ezután felkéri *Undi* Mária tanárt előadásának megtartására.

Undi Mária *A kézimunka jelen kérdései* címen tartott előadást és bemutatta mintegy 400 db-ból álló kézimunkagyűjteményét.

Pintér Jenő főigazgató hozzászólásában az előadó értékeit méltatta. *Undi* Mária a kézimunkatanítás módszerének és történetének is szaktekintélye. Csodálatos buzgalommal foglalkozik már évek óta az idevonatkozó kérdésekkel és meglepő eredményeket ért már el. Tevékenyen működik a nyelvhelyesség ügyében is. Két folyóirathban is olvasta a magyar nyelv védelmében írott tanulmányát. Értékes magyáritásokra törekszik a kézimunka mesterségszóiban. Módszeres elvei közül örömmel üdvözli a mérsékletre intő gondolatot. Keveset kézimunkáztassunk, csak annyit,

amennyit a növendék az órán, önállóan meg tud oldani. Olyan formán, mint ahogy azt a térképrajzolásnál tesszük: a növendék csak azt rajzolja, amit tanárja a táblán. Tartsuk meg a: keveset, de jól és önállóan — kitűnő nevelési elvet.

Mesterházy Jenő is elismerőleg szól az előadásról. Felszólalásában kiemeli, hogy a magyar népben már ősidóktól fogva megvolt a díszítő hajlam; ruháit, eszközeit, használati dolgait kedvvel, ügyesen ékesítette. Ezek a díszítmények mind finom ízlést, művészi érzéket árulnak el. Ez, amint hallottuk, a népnek nemcsak játékos örömet, hanem anyagi lehetőséget is jelent. Ezt az ősi ízlést meg kell őriznünk, továbbfejlesztelnünk. A kézimunka tanításának egyik főcélja nemcsak a kézimunkában való ügyesség kialakítása, hanem az ízlés fejlesztése is. Rámutat arra, hogy a fővárosi képzők helyzete különösen kedvező az ízlés fejlesztésére, mert a gazdag gyűjtemények révén bőven van alkalom az eredeti népi munkák szemléltetésére. Ne csak a kis, intézeti múzeumokat fejlesszük, ami természetesen helyes, hanem a növendékeket vigyük el ezekhez a közgyűjteményekhez, sőt magángyűjteményekhez is. Igen értékes ilyen magángyűjtemény kézimunkából a Wolfner-féle. Ma már az irodalom is belekapcsolódik az ízlés fejlesztésébe; folyóiratok kézimunkarovatokat nyitnak; a Könyvbarátok kiadta a *Magyaros Ízlés* című művet. Szerezzük be az ilyen könyveket minél több példányban a könyvtár számára. A kézimunka átvezet a rajzhoz, a kettő között legyen szoros összeműködés. Férfiképzőkben éppen a rajzoktatásban valósítható meg a népművészeti gondolat. Ébresszük fel a fiúkban is a kézimunka iránti érzéket és szeretetet. Igazi lelki nyugalommal állapíthatja meg, hogy a kézimunka szakfelügyelete kitűnő kezekben van. Örömmel fogadja a túlterhelés elleni állásfoglalást. Amit a növendéktől eddig kívántak, az arra vezetett, hogy a családtagok dolgoztak a kijelölt munkán, és mert az sok volt, nem egyszer mindent a családtagok csináltak meg. Ne dolgoztassanak tehát otthon. Keveset, de azt a növendék csinálja.

Varga Piroska nővér kéri, hogy továbbképző kézimunka-tanfolyamot szervezzenek. A kézimunka-tanárok kiképzése hiányos. Tanítás közben rengeteg nehézségre, hiányra bukkannak, melyet szeretnének pótolni. Szükség volna anyagismeretre, technológiára, módszerre és elméletre.

Padányi-Frank Antal dr. megállapítja, hogyha nagyon sok munkát adunk a növendéknek, csaljuk önmagunkat. Nyilvánvaló, hogy a növendék nem dolgozik egyedül. Kézimunkáztassunk az iskolában és csakis az iskolában. A tanárok ügybuzgósága sokszor árt. A mértékletesség legyen zsinórmértékünk minden tárgyban. Többször elhangzott az a panasz, hogy iskola és élet távol állnak egymástól. Ezt a távolságot a népiskolában már többé-kevésbé sikerült áthidalnunk. Törekedjünk erre a tanítóképzőben is. Az iskola útján igyekezzünk az életet megneemesíteni. Sok helyütt csak volt népművészet, de ma már feledésbe ment. A tanító feladata ezt felújítani. A népművészet anyagi és erkölcsi eredményekkel jár. A házilag készült ruha jobb, s ezért olcsóbb, s aki serényen szorgoskodik házatáján, az lelki tartalmában is nyer. Aki nincs elfoglalva munkával, hamarabb cselekszik helytelen. De ebben a tekintetben nekünk kell jó példával előljárunk. Az előadóval idősebb nőrokonai nevelő hatása szeretette meg a kézimunkát. A pedagógus örömmel hallja az ilyen tényeket, mert ezek csak erősítik a nevelés eredményébe vetett hitünket.

Köszönetet mondva az előadónak tanulságos felolvasásáért és szép kiállításáért, az ülést berekeszti. — K. m. f. — *Padányi Frank* Antal dr. s. k. elnök, *Erdélyi Olga* s. k. titkár.

Egyesületünk választmányi tagjai. — Az egyes intézetek választása alapján a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének új választmányi tagjai alábbi tagtársaink lettek. *Baja*, áll. tanítóképző: 1. Dobosy Elek igazgató, 2. Barcsai József c. igazgató; *Budapest*, áll. tképző: 3. Éber Rezső c. igazgató, 4. Váradi József, 5. Prochaska Ferenc dr., 6. Vincze Sándor; *Jászberény*, áll. tképző: 7. Csekő Árpád, 8. Szemes Gábor; *Kiskunfélegyháza*, áll. tképző: 9. Leyrer Mátvás, 10. Putnoky Jenő, 11. Rozsondai Zoltán; *Kőszeg*, áll. tképző: 12. Pödör Béla, 13. Szegi Ödön dr; *Nyíregyháza* áll. tanítóképző: 14. Bácsfaly Antal c. igazgató, 15. Dohanics János mb. igazgató; *Pápa*, áll. tanítóképző: 16. Marczelly Kornél, 17. Kovács Ernő; *Esztergom*, *érseki* rk. tanítóképző: 18. Bartal Alajos igazgató, 19. Árpássy Gyula; *Győr*, kir. kat. tanítóképző: 20. Főrhécz József dr. igazgató, 21. Polesinszky Jenő; *Kalocsa*, érs. rk. tképző: 22. Oszwald József igazgató; *Pécs*, rk. tképző: 23. Gábrriel Pál dr. h. igazgató, 24. Fekete János; *Szeged*, kir. kat. tképző: 25. Straub Ferenc, 26. Kővessy Jenő; *Debrecen*, ref. tképző: 27. Bartha Károly dr., 28. G. Szabó Kálmán; *Nagykőrös*, ref. tképző: 29. Juhász Béla dr.; *Sárospatak*, ref. tképző: 30. Kovács Dezső igazgató, 31. Lázár Károly; *Miskolc*, ev. tképző: 32. Molitor Gusztáv igazgató; *Sopron*, ev. tképző: 33. Rozsondai Károly igazgató; *Budapest*, orsz. izr. tképző: 34. Szemere Samu dr. igazgató, 35. Cseh Arnold dr.; *Budapest*, II. ker. áll. tanítónőképző: 36. Grynaeus Ida igazgató, 37. Szabóné Novák Eszter, 38. Dr. Jelitainé Lajos Mária dr.; *Bpest*, VII. ker. áll. ttónőképző: 39. B. Braun Angéla, 40. Jaloveczkyné Czinkovszky Kornélia, 41. Kosáry János dr., 42. Mihalik József, 43. Farkasdy Zoltán; *Cinkota*, áll. ttónőképző: 44. Medgyesi Zsófia mb. igazgató, 45. Csada Imre dr.; *Győr*, áll. ttónőképző: 46. Békéssyné Draskóczy Lajnia, 47. Tanács Imre; *Budapest*, Salvator rk. ttónőképző: 48. Wágner Jajos igazgató; *Bpest*, Ranolder rk. tnőképző: 49. Piros Róza Gabriella nővér; *Dombóvár*, Szt. Orsolyarendi tnőképző: 50. M. Répássy Ernesztin igazgató; *Esztergom*, érs. tnőképző: 51. Nádler István igazgató; *Kalocsa*, érs. tnőképző: 52. Pál Mátvás dr. igazgató, 53. Tukats Mária Annunciáta dr. nővér; *Kisvárd*, rk. tnőképző: 54. Bury Alajos igazgató; *Székesfehérvár*, rk. tnőképző: 55. Grész Leó igazgató; *Kecskemét*, ref. tnőképző: 56. Öllös Sarolta igazgató, 57. özv. Kerekesné Lacher Erzsébet; *Nyíregyháza*, ref. tnőképző: 58. Ferenczy Károly dr. igazgató; *Pápa*, ref. tnőképző: 59. Kutassy Mária; *Budapest*, áll. óvónőképző: 60. Bató László dr., 61. Mácsay Károly. — Az 1937. dec. 20-án megtartott választmányi ülés a választmányi tagok számát a következőkkel egészítette ki: 62. Fekete József igazgató, áll. óvónőképző, 63. Gyurjác András áll. óvónőképző; 64. Sebestyén Erzsébe és 65. Girtler Mária II. ker. áll. tnőképző; 66. Szomborné Szántó Lenke, 67. Csukás Zoltán és 68. Zsindely Katalin dr. VII. ker. áll. tnőképző; 69. Nagy Ferenc és 70. Ferenczi István I. ker. áll. tképző; 71. Kiss Sándor igazgató, Szarvas, ev. tanítónőképző; 72. Tóth Antal dr. igazgató Kőszeg, áll. tanítóképző; 73. Jankó László c. igazgató; 74. Barabás Endre c. kir. főigazgató és 75. Pócza József házigondnok.

Emlékirat a tanárság anyagi ügyei tárgyában. — Nagyméltóságú Miniszter Úr! Kegyelmes Urunk! A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete f. évi december 20-án tartott tagértekezletén foglalkozott a tanítóképzőintézeti tanárság anyagi ügyeivel abból az alkalomból kifolyólag, hogy bölcs kormányzatunk november-havi rendelkezései révén lehetővé tette a tisztviselőtársadalom és közöttük a tanítóképzőintézeti tanárság helyzetének némi javítását.

A tisztviselőtársadalom és közöttük a mi tanárságunk bizalommal várta a magas kormányzat ilyirányú intézkedését, mert az 1931-i és 1933-i illetménycsökkentések alkalmával elhangzottak ama komoly ígéretek, hogy amint államunk pénzügyi helyzete megengedi, az illetménycsökkentések hatálya megszűnik és a tisztviselőtársadalom ismét elérni az 1927. évi illetményeket, melyekről pedig az akkori pénzügyminiszter úr állapította meg, hogy velük a tisztviselők és így közöttük a tanárok nem érték el azt a helyzetet, mely részükre határozott, nyugodt megélhetést biztosítana.

A tisztviselőtársadalom és a tanárság úgy véli, hogy az állam pénzügyi helyzete olyan mértékben erősödött, hogy alkalmazottai részére megadhatta volna az illetményjavításnak azt a mértékét, mellyel nem az 1933. évi, hanem az 1931. évi fizetések alkalmával rendelkezett. Bölcs kormányzatunk azonban nem így intézkedett, mert inkább tudatában van az állam pénzügyi helyzetének javulási mértékével mint az anyagilag ugyancsak érdekelt tisztviselőtársadalom. De bizalommal gondol ez a társadalom és így a tanárság is a pénzügyminiszter úr azon december 15-i kijelentésére, hogyha a fizetésrendezés terén tovább menni jelenleg nem is tud, „de érzi a morális kötelezettséget, hogy a tisztviselőknek többre lehet igényük és állandóan megfigyeli a lehetőségek alakulását”.

Bízunk tehát abban, hogy az 1938. évi január 1-től kezdődő szerényméretű javítást a lehető legrövidebb időn belül egy újabb követi, hogy legalább az 1927. évi illetményeket érhesük el, ha azok mindjárt még messze is vannak a békebeli fizetésektől. De addig is, míg bekövetkezhetik egy olyan helyzet, mely részünkre a „határozott, nyugodt megélhetést biztosítaná”, szükségesnek tartjuk, hogy Nagyméltóságod elé terjesszük azon legfontosabb kérelmeinket, melyek teljesítését ha egyszerre nem is, de legálább fokozatosan reméljük.

Első és legfontosabb kérelmünk a drágulási folyamat radikális, súlyos büntetési eszközök alkalmazásával való megállítására. A szerényméretű fizetésjavítások nem jelentenek semmit, ha ugyanakkor a különböző közületek, közöttük a főváros is, újabb közterhek, illetékek, vagy másféle terhek beiktatásával megrágitják a mindennapi életet.

Második kérelmünk az, hogy megszüntetett ötödéves tanári korpótlékaik helyébe egyelőre bizonyos mértékű működési pótlékot kapjunk, miként ilyenben részesülnek a bírák vagy a katonai havidíjasok, kik máskülönben is a legjobban vannak díjazva az állami közalkalmazottak között.

Harmadszor kérjük a családi pótlékoknak nem néhány pengővel, hanem olyanmértvű felemelését, mely érezhetően tetemesebb segítség, legalább is 20 pengővel kezdődő és nemcsak családvédelmi célt szolgáló, hanem a középosztály gyarapítását is elősegítené.

Negyedszer kérjük a különadó megszüntetését, a kereseti adónak, nemkülönben az Otba-járuléknak csökkentését. Tisztelettel utalunk arra, hogy a katonai havidíjasok illetményeiből semmiféle más állami levonás nincsen mint másfél % a nyugdíjalapra. Méltányos tehát ama kérésünk, hogy a mi fizetésünkből se vonjanak le többet, mint amennyit levontak a világháború előtt. A mindig adómentes családi pótlékot és lakáspénzt pedig tegyék ismét adómentessé, miként az volt 1923 előtt.

Ötödik és egyik legsürgősebb kérelmünk, hogy az állam gondoskodjék új tanári állások szervezéséről. Szüntesse meg az óradíjas helyettes tanári állásokat, amelyeket törvényeink nem is ismernek; a helyettes tanári állásokat pedig a lehető legkisebb mértékre kell csökkenteni. Addig is, míg az új állások szervezésére sor kerül, tegye lehetővé a kormányzat, hogy a helyettes és óraadó helyettes tanárok olyan tiszteletdíjakat kapjanak,

amely lehetővé teszi a képzettségüknek és hivatásuknak megfelelő megélhetést. Mostani siralmas helyzetük alkalmas a tanári tekintély leromlásására, mert még ruházkodási kötelezettségüknek is alig tudnak eleget tenni. Helyzetük siralmas; jogos panaszaik orvoslását sürgősen kérjük.

Fiatal tanártársaink érdekében tegye lehetővé a kormányzat, hogy az idősebbek mielőbb nyugalomba mehessenek. Tehát el kellene törölni a nyugdíjsökkentő rendelkezéseket; a tűzharcos tanároknak a szolgálati idejét pedig számítsák be az előléptetésnél is. A tanárság örömmel üdvözlé az olyan rendelkezést, melyet idegen államok is megvalósítottak, hogy a hűszéves működésüket elért tanárok csak heti 12 tanítási órára kötelezessenek. Így nemcsak egy frissebb áramlás éri a tanári társadalmat, de fokozottabban kínálkozik alkalom a fiatalabb tanárság elhelyésére.

Hatodik kérelmünk a gyakorlóiskolai tanító-kartársak érdekeinek hatóságosabb biztosítása és az igazgatóknak, meg a köztartásvezető tanároknak és nevelőknek mindazoknak a természetbeni szolgáltatása (élelmezés, fűtés, világítás stb.) díjtalanul, miként az a múltban is megvolt.

Sok egyéb apróbb kívánságainkkal, mint pl. az arcképes igazolványok illetékeinek csökkentése, stb. már nem is fárasztjuk Nagyméltóságodat. Szeretettel és tisztelettel kérjük, hogy legsúlyosabb kérelmeinket kegyeskedjék támogatni és előreszítani, mert csak az anyagilag biztosított és a megélhetési súlyos gondoktól mentesített tanárság tudja azokat a célokat megvalósítani, amelyekről elsősorban függ a letiport haza és nemzet feltámasztása. Maradunk Nagyméltóságod iránti legmélyebb tiszteletünkkel: Budapest, 1937. december hó 28. Padányi-Frank Antal dr. elnök sk., Mesterházy Jenő főtktár sk.

I R O D A L O M.

Jankó László: *Győri ötvösök a 16—19. században.* Különnyomat a Győri Szemle VII. évfolyamából, 1936. 4—7. sz.

A Győri Szemle Könyvtára-nak 13. számú kiadványa azonos címmel hozza Jankó Lászlónak még 1934-ben megjelent munkáját. Akik erről az értékes tanulmányról tudtak, azokat bizonyára nem lepte meg egy újabbnak a megjelenése, mert mindjárt sejtették, hogy Jankó László céltudatos, levéltárakat és régi feljegyzéseket kutató szívós munkája bizonyára újabb eredmények közzétételét tette szükségessé. Akik pedig a régi munkáról nem tudtak, azok mindjárt az újabb tanulmány bevezető soraiból értesülhettek arról, hogy a tudós kutató korábban megjelent művét bővíté ki és egyúttal némi helyreigazításokat is eszközöl azon.

Mindenképpen megérdemli tehát Jankó László eredményes, kutató munkássága azt, hogy néhány szóval ama régi tanulmányát is megemlítsük, melynek kiegészítője ez a legújabb. Amabban szerényen úgy búcsúzik tőlünk, hogy „futólag végigtekintettünk három és félszázadot; 91 győri ötvös nevét szedegettük egybe. Régi idők régi embereinek emlékére lebbentettük föl a feledés fátylát, akik a 16—19. században Győr virágzó ötvösiparának, nem egyszer ötvösművészetének képviselői voltak. Szerény munkálatom csupán egyetlen lépéssel óhajt hozzájárulni ahhoz a feladathoz, amelynek célja, hogy Győr városának ötvöseire előbb-utóbb világosságot deríthessünk. — Úgy érzem, ezzel régi adósságunkat törlesztettem.”

A törlesztés munkáját Jankó László újabb adataival szerencsésen folytatja. Őt újabb ötvössel közel az egyszázhoz rúgta az azoknak az ötvö-

söknek a számát, kiket név szerint tud kimutatni. Az első közöttük János mester 1523-ból. Az utolsó a már korábban kimutatott Bernhard Friedmann fia Edmund, aki Bécsbe került és ott gyárat is alapított. Egészen bizonyos, hogy Győr városának már a legrégebbi időkben is elsőrendű lehetett az ötvösipara. Szent István királyunk óta püspöki és káptalani székhely. Az egyházi embereknek és templomaiknak minden időben szüksége volt olyan felszerelési tárgyakra, melyeknek előállítói az ötvösök voltak. Győr egyébként is híres ipari központja volt a Dunántúlnak. Jankó szerint a győri céhek artikulusainak a város levéltárában őrzött másolatos gyűjteményéből összesen 36 céhet tudunk kimutatni. És még több céh és céhszerű alakulás is lehetett Győr városában, mert több iparág, mint rézműves, ónműves, bábos, szítás, óracsináló, festő, fésűcsináló, hűrkészítő stb. nincs is az egybegyűjtött szabályzatokban, holott, hogy voltak, nyomukat másutt megtaláljuk.

A régebbi időkből azonban nagyon kevés írásos anyagunk maradt. A győri ötvösök első céhszabályzata is csak 1529-ből való és még száz esztendő sem ért meg, mert időközben elveszett, úgyhogy 1603-ban új céhszabályzat kiadásával kellett a régebbiről gondoskodni. Hogy 1529 előtt mi volt, ki tudja? Hiszen a 14. században egy statisztikában egész Magyarországon mindössze hét magyar ötvösnevet mutattak ki; de ez is sok, ha meggondoljuk, hogy egész Európában ugyanakkor csak 171 ötvösnév ismerete maradt fenn számunkra. Győrött tehát már a középkorban is voltak ötvösök, ha névszerint ilyeneket nem is ismerünk. Állandó és szívós kutatással azonban mind több és több adat deríthető ki. Éppen az előbb említett statisztikával szemben utalhatunk arra, hogy az ötvösnevekben olyan gyér 14. század végén *Mihalik* József már 16 ötvöst tud felsorolni, és csak magában Kassa városában. Az igaz, hogy a Felvidéken és Erdélyben volt a magyar ötvösipar a legvirágzóbb, de voltak annak fontos pontjai Budán és Pesten kívül más városokban is, melyek között jelentős lehetett az ősi Jaurinum is.

Miként az írásos feljegyzések elpusztultak, úgy mehettek veszendőbe a régi ötvösség legbecesebb bizonyosságai: az ötvöstárgyak. Még az újabbak nagyobb része is, ha jöttek a nehéz idők, többnyire a beolvasztás sorsára jutottak. És a nehéz időkben ugyancsak bő része volt Győr városának is, akár az egész, ellenségektől annyiszor feldúlt országunkban. Egyenesen csoda, hogy annyi ötvösmunkánk van, mint amennyit a múzeumok, a templomok és egyesek még felmutathatnak. Mert mit ér egy újonnan felbukkant ötvösnevé, ha munkát tőle nem ismerünk? És egy régi ötvöstárgy sem jelent megfelelő értéket, ha nem tudjuk kimutatni mesterét. — Jankó László újabb tanulmányában szép példáit látjuk annak, hogy miként lehet egy-egy város régi telekkönyveiből kikutatni olyan ötvösneveket, melyek addig sehol máshol elő nem fordultak. Ilyen név például az 1617-i telekkönyvben „Eötvös Sándor” polgáré, akinek a régi Szent Lipót-utcában volt háza. De vajjon ez az „Eötvös” név a Sándor mellett foglalkozásra utal? És egyáltalán honnan ez a Sándor név, amely ma megszokott, közönséges, de a 17. században annyira ritka, hogy ebben az időben nálunk még alig használatos? Jankó szerint, nagyon helyesen, az akkoriban erőteljesebben hozzánk beáramló görögkeletiek „Alexánder”-ja révén jut el hozzánk. Honnan tehát ez a név Győrben, hol már 1567-ről is talál egy Sándort, aki „katonai borbély, illetőleg sebész”, és valószínűleg azokkal a rácokkal került ide, kik közül néhányan tagjai a győri várórségnek. Szívós kutatás után aztán a városi tanács egyik jegyzőkönyvében (Anno 609) talált egy feljegyzést arról, hogy „2 July adta az varos köze magatt Görögh Eöttues

Sándor..." Eötvös Sándor neve mellett a Görög tehát keleti eredetre mutat (lehet, hogy a sebész fia) és az Eötvös név foglalkozás lesz. De ez mind nem elég Jankónak. Eszébe jut, hogy a győri református egyháznak nemcsak egy szép aranyozott ezüst úrvacsorai fődeles kupája van, mely kétségtelenül a győri Pereszteghy János ötvös 1634-ből származó munkája, hanem van egy még szebb keresztelő korsója és hozzávaló, majdnem félméter hosszú sokkaréjos ezüst-tálja. Mindkét tárgyban az egyik monogrammos jelből már joggal lehetett következtetni arra, hogy azok a győri ötvöscéh valamelyik tagjától származtak. De ettől a hitelesítő jegytől jobbra az S. G. mesterjegy ismeretlen ötvös nevét takarta. De most már felfedezte, hogy Sándor ötvöst Görög Eöttues Sándornak hívták, aki a 17. század szokása szerint latinul is írhatta a nevét: Sandrinus Görögnek. S. G. tehát ennek az újonnan felfedezett ötvösnek a nevét takarja, akinek egyik remekbe készült szép korsója és tálja ma is büszkesége a győri református egyháznak.

Jankó László természetesen megismerteti velünk Görög Sándor szép munkáját, sőt azt fényképmásolatban is közli és így mindenképpen fogalmat szerezhethünk a remekbe készült páros ötvösmunkáról. Virágos és másféle díszekben még a renaissance-motívumokat alkalmazza Görög Sándor. Profilálásában, egész felépítésében azonban már a barokk szelleme nyilvánul meg a pompás két munkán. Elképzeljük a kutató örömét, kinek fázadozásai révén immár tudomásunk lehet egy eddig is remek munkának kétségtelenül győri mestertől való eredetéről.

Jankó Lászlónak a szakirodalmat és forrásokat is hűségesen és bőven közlő tanulmányában még egy szép képmelléklet is van a győri ötvösök 1748-ból származó céhládájáról, amely ma a győri Römer Flóris-Múzeumban van elhelyezve és két domborművével figyelemreméltó, érdekes mű. Ez a kép, meg az említett másik illusztráció csak növeli Jankó korábbi közléseit. Azokban kijelenti, hogy talán nem végzett felesleges munkát a kissé szárazaknak látszó adatok rögzítésével, „mert valamennyi adatom alkalmas lehet rá, hogy majdan másoknak talán behatóbb és szakavatottabb munkáját sikeresen segítse”. Nem a mi megállapításunk, hogy ezek az adatok valóban mind alkalmasak egy szakavatottabb munka sikerre vezetéséhez. Értékük nagy, és ezért csak azt kívánhatjuk, hogy ez a szakavatottabb és összegező nagy munka is Jankó László tollából kerülhessen ki.

Mesterházy Jenő.

A budapesti tankerület évkönyve az 1937—38. iskolai évre. Közzétette *Pintér Jenő*. Budapest, 1937., Sárkány Nyomda R. T. 171 lap. Ára 5 P.

A budapesti tankerület kiváló főigazgatójának szerkesztésében immár másodízben jelenik meg a tankerület Évkönyve. Elismerés és köszönet illeti az Évkönyv gondos összeállítóját maradandó értékű munkájáért. Ebben Budapest egész közoktatásügyi szervezetének könnyen áttekinthető, világos, nemcsak a céhbeli, hanem a művelt nagyközönség, főleg a szülők számára is érdekes és hasznos nagyszabású kimutatását adta.

Az Évkönyv, viszonyítva a tavalyihoz, bővebb, több helyütt átrendezett, s újabb fejezetekkel gazdagodott.

Az 1936—37. isk. évben megjelent Évkönyv hét nagyobb egységre oszlott. Tárgyalta a budapesti tankerületet; beszélt a tankerület területén működő iskolákról, melyekről érdekes statisztikai adatokat is sorolt fel; áttekintést adott a többi budapesti tanintézetéről; történeti visszapillantásában részletes, kész könyv-vázlatot nyújtott a magyar közoktatásügy fejlődéséről; a egyes közlésekben szólt az országos középiskolai tanulmányi versenyek-

ről, s végül, utolsó fejezetében, a határidő-naplókkal foglalkozott részletesen.

Az 1937—38. iskolai év Évkönyve kilenc fejezetre oszlik, új fejezetei: a Közoktatásügyi rendeletek Tára és a Közoktatásügyi Címtár.

Az *első fejezet* a tankerületi főigazgató munkakörét, a budapesti tanker. kir. főigazgatói hivatal beosztását tárgyalja. Ugyanezen szempontok szerint szól a székesfővárosi kir. tanfelügyelői hivatalról is.

A *második fejezet* a tankerület területén működő iskolákat sorolja fel. Szerencsés újítása, hogy az egyes iskolafajok céljáról, rendeltetéséről és jogosításairól is ír, amivel az iskolázató szülők tanácsstalanságán segít, megkönnyítvén számukra az iskolafaj kiválasztását. A középiskolák felsorolásával kapcsolatosan közli ugyancsak a szülők javára, hogy melyik iskola milyen idegen nyelvre oktat. A községi elemi iskolák kimutatásánál jelzi, hogy melyik iskola kapcsolatos napközi-otthonnal. Ez utóbbinál az oktatás ingyenességét is megemlíti; más iskolafajok tandíjairól azonban nem találunk tájékoztatást.

A *harmadik fejezet* a statisztikai adatok beszédes tükrében vizsgálja a tankerület iskoláit, fenntartóit és fajaik szerint; az osztályok számát, a tanulók megoszlását szám, iskolafajok, vallás és nyelvismeretek szerint, az igazgatók és tanárok számát, s végül a népiskolákat és az oktatanevelő intézményeket.

Összehasonlítva ez új statisztikai adatokat az elmúlt évekkel, érdekes megállapításokat tehetünk a tanító-, tanítónő- és óvónőképzőintézetekre vonatkozólag is. A tanítóképző-intézeti tanulók száma ez évben 232, az elmúlt évinél nyolccal kevesebb. A tanítónőképző-intézeti tanulók száma 1627, negyvennégyel kevesebb, mint tavaly. Az óvónőképző-intézeti tanulók száma 309, a tavalyinál tizenhárommal kevesebb. Az elemi iskolai tanulók száma 51.623, — mult évről adat nincs. Óvodás gyermekek száma 12.346, — mult évről adat nincs.

Igazgatók és tanárok száma: tanítóképzőkben 36, hárommal több, mint tavaly; tanítónőképzőkben 137, hattal kevesebb, mint a múlt iskolai évben; óvónőképzőkben 27, kettővel több a tavalyinál. Elemi népiskolai igazgatók és tanítók száma 1962 (múlt évről adat nincs); óvónők száma 302 (múlt évről adat nincs).

A *negyedik fejezet* a tanügyi hatóságokat, az iskolák fenntartóit és tanulmányi felügyelőit sorolja fel. A felügyelők mellett a szaktanácsadókat is említi, az énekek és testnevelésnek vannak szaktanácsadói. Különleges megbízások is vannak a nevelés és oktatás eredményének felülvizsgálatára.

Az *ötödik fejezet* történeti visszapillantás a magyar közoktatásügy fejlődésére és a budapesti tankerület történetére. Az erre vonatkozó adatok az 1936—37-i Évkönyvben olvashatók. Ugyancsak ebben a fejezetben találjuk meg az elmúlt iskolai évben végbement személyi változások, halálozások és nyugdíjazások felsorolását.

A *hatodik fejezet* vegyes közléseket tartalmaz. Meleg szavakkal parentálja el Sásdy-Schack Bélát, a felsőkereskedelmi iskolák nyugalmazott főigazgatóját és Förstner Tivadar ipariskolai főigazgatót. A betegsége miatt távozásra kényszerülő Ady Lajos főigazgatót is szívből jövő szavakkal búcsúztatja nyugalmba vonulása alkalmából.

Igen érdekes és tanulságos a fejezet következő része, mely kivonatokat tartalmaz régi ügyiratokból. Közli például egy 1862-ben kinevezett főigazgató kinevezési okmányát, 2000 o. ért. írtnyi évi fizetéssel; egy tanár állásvesztését 1862-ből, mivel nyilvános színelőadáson szerepelt;

Horváth Mihály *Magyarok története* c. művének kitiltását a középtanodák-ból 1863-ban; a főigazgatók utiköltségeiről szóló, szintén 1863-ban kiadott, rendeletet, mely előírja hogy nevezett egyén például Bajára utaztában Budáról Pestre bérkocsin, Pestről Bajára gőzhajón, a bajai hajóállomástól a városba ismét bérkocsin menjen. — A főigazgatóság 1865-ben kibocsátott intézkedése szerint Ő Felségét budai látogatása alkalmával az ifjúság, élő sorfalba állván, levett főveggel és harsány éljent hangoztatva üdvözlendi. — Ugyancsak 1865-ben, különböző okokból elrendeli, hogy a „másvallásúak (nem-katholikusok) vallási jegyei az osztályozásnál egy fokkal lejjebb szállíttassanak”. Egy szintén 1865-ben kelt rendelet a tanulók jegyzetkészítése ellen szól. — 1867-ben előírja az állami eskümentát iskolaszolgák számára. Ez az eskümentát nagy vonalaiban még ma is időszerűnek tűnik fel. E rész végén felsorol néhány különösebb szót a kir. főigazgatóság 1868 körüli irattárából, pl.: előlülő, feljebbosztály, felreáltanoda, nevelészet, ön-visedet, terj, vörhöny (piros írón) stb.

A fejezet ötödik pontjában az iskolák nyelvőrző munkájáról és a hivatalos nyelv magyarságáról szól. Közli a diákok számára kiírt anyanyelv-védelmi pályázatot, s két oldalon keresztül sorolja fel a hivatalos iratok magyartalan kifejezéseit. A hatodik pont a középiskolai és felsőkereskedelmi-iskolai tanulmányi versenyek eredményéről számol be; egyúttal összegezi az eddig lefolytatott versenyek eredményeit is.

A *hetedik fejezetben* írva találjuk az általános érvényű és a különböző iskolafajok számára kiadott miniszteri rendeleteket. Ennek a fejezetnek a mai időkben különösen nagy az értéke.

A *nyolcadik fejezet* az egyes iskolák határidő-naplóit tartalmazza. Ezek a határidő-naplók részletesebbek, mint a Rendtartási Szabályzatok határidő-naplói, és mivel mindenre kiterjedő gonddal vannak összeállítva, az iskolák ügykezelőinek igen nagy segítségére szolgálnak.

A *kilencedik fejezet* a közoktatásügyi címtárat adja; vagyis „jegyzéke azoknak a főiskoláknak, szakiskoláknak, tanfolyamoknak, oktatásügyi intézményeknek és tanügyi vonatkozású szervezeteknek, amelyek Budapest területén működnek ugyan, de a budapesti tanterületi kir. főigazgató munkakörével nem állnak semmiféle hivatalos kapcsolatban”.

Mint az elmondottakból látható: nagy gonddal, tudással; mindenre kiterjedő figyelemmel megszerkesztett, érdekes, tanulságos, értékes a tanterületi főigazgatóság 1937—38-as Évkönyve, melynek összeállításáért a kiváló szerzőnek osztatlan hálaival és elismeréssel adózunk.

Szentesyiné Doby Ida.

Drozdy Gyula: *A földrajz tanítása a IV. osztályban.* A Népiszkolai Egységes Vezérkönyvek sorozatában kiadta a Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1937. 503 l. Ára:

Megjelent az Egységes Vezérkönyvek sorozatában a IV. osztály földrajztanításához írt kötet is. A beszéd- és értelemgyakorlatok vezérkönyvei után, amelyek ugyancsak szerzőnk művei, már sejtettük, hogy ez a munka milyen lesz és azért vártuk. Nevezett vezérkönyvek földrajzi vonatkozású részeinek, a tantervi anyag szerint, jelen könyv szerves folytatása. Ha semmi sem mutatná, hogy újabban mennyire felismerték a szakemberek és a pedagógusok a földrajz általános emberképző és nemzetnevelő hatását, ez a könyv már egyedül is igazolhatná e megállapításom jogosultságát.

A könyv beosztása megegyezik szerzőnk eddigi vezérkönyveivel. Az Előszóban programot kapunk. A könyv első része a földrajztanítás

módszerének elméletével foglalkozik, a gyakorlati és erkölcsi céllal, valamint a tantervi anyag elrendezésével. Évtizedes tapasztalatok alakították ki a tanításra való előkészület szempontjait. Részletesen foglalkozik a modern földrajztanítás három alapvető elvével: az érdekességgel, eszmélettel és a hasznossággal. Tervezeteiben gyakorlati alapon szemlélteti is ezeket. Elmélkedik a nemzeti érzés és hazaszeretet, valamint a vallásos érzelem fejlesztéséről. Érdekesen vezeti végig a földrajznak a többi tananyaggal való kapcsolási lehetőségeit. E fejezetben meggyőz minden olvasót arról, hogy miért kapcsolattudomány a földrajz, mert még az elemi iskolai tanítási fokon is nemcsak felöleli a szellemi és természettudományi tárgyak elemeit, hanem azokat egymásra vonatkoztatva el is mélyíti. Módszer tekintetében a változatosság keresésére ösztönöz. Véleménye, hogy a tárgyalandó földrajzi egység részeinek minemősége és a tanítói arravalóság adjanak tanácsot a tanítónak arra nézve, hogy a közlő, gondolkodtató vagy párbeszédese tanalakat alkalmazza-e? Az anyag kijelölésénél az öntevékenység gondolatán kívül gazdagon szerepelteti a belső szemléltetés eszközeit, a drámai megjelenítést, a személyesítést, teret engedve a tanítónak arra, hogy ebből annyit használjon fel, amennyit egy IV. osztályú tanuló lelkivilága és az iskola körülményei kívánnak. Beszél a tanítás segédeszközéről, érdekes tanácsokat ad egy óra menetének megállapításához, ismerteti a IV. osztály földrajztanmenetét, és végül, mint eddig megjelent vezérkönyveiben, itt is az egész tanévre tanmenetszerű részletes tanítási tervezeteket ad.

Szerzőnk fent megállapított elvei nem maradnak pusztán elméletiek, hanem igyekezik az Előszóban elmondottakat tervezeteiben valóra is váltani. Tervezeteit: előkészítés, tárgyalás és begyakorlás részekre tagolja. Minden tervezetet a tanításra való előkészítő megjegyzések előznek meg.

Az előkészítésben foglal helyet az érdeklődés felkeltése, a hangulat-keltés, az ismeretek vagy tapasztalatok kapcsolása, illetőleg számonkérése. A célkitűzés sok alkalommal egy-egy probléma felvetése. Mindez igen változatos, az életből, a gyermek ismeretvilágából és annak érdeklődési köréből vett.

A tárgyalás alkalmat ad a szerzőnek tanítói művészete mindenirányú bemutatására. Kapunk szabad és irányított szemlélődésen, térkép-polvasáson, képelt utazásokon, a gyermeknek a tárgyba való teljes beleéltetésén alapuló tervezeteket. A fentiekre csak néhány típust sorolok fel: Tájékozódás a szabadban (önálló és irányított szemlélődés); Községünk és környéke térképe; Magyarország térképe (térkép-polvasás); Utazás a Duna-Tisza közén (menetrend alapján távolságmérésekkel; öntevékenység); Balatoni tervezetek és Utazás a Délkeleti-Felvidéken (beleélésen alapuló).

A tárgykövetelte eljárásokat szemlélve rájövünk, hogy szerzőnk tárgyában és annak módszerében teljesen otthonos. Kiaknáz az anyagban és a tanítással kapcsolatban adódó minden lehetőséget. Felismerjük a tervezetek feldolgozásában a munkaiskola kívánalmait és az állampolgári ránevelés gondolatát. A bő részletezés ellenére, mégsem kiragadott részletek jelennek meg előttünk, hanem tájegységek a táj egyéni és okozati kapcsolataival, mint a logikailag és földrajzilag összekapcsolható jellemző tények összességei. A tapasztalati anyag felismerésével nem elégszik meg, hanem az okok felismerésére és a kapcsolatok megtalálására sarkal. Ez az eljárás adja meg a tanítás ideális végeredményét: a művészi, hangulatosan előkészített, a tanulóval élményként átéreztetett, szintetikus tájképet. Ezt a magaslatot eléri megfigyeléssel, de oknyomozással és öntevékenységgel. A gyermekek elemzéssel ismerik fel a problémák ok- és okozá-

taít és összefoglalva a szétbontott részeredményeket, eljutnak az összetett tájsejtelmetig.

A begyakorlás részei: az összefoglalás szóban és írásban, vázlatkészítés, ha azt a tárgyalás folyamán még nem készítették el, vázlatrajzkészítés vagy esetleg annak kiegészítése, a vázlatrajz begyakorlása, plasztikus alakítás, illusztráló rajz, utazási tervek készítése, stb. Szerző megjegyzi, hogy „több tervezet látszólag hosszú”. A vezérkönyvek tervezeteiből a tanító csak azt a részletet válassza ki, amely a körülményeihez mérten reálisan megvalósítható. A táblai vázlatokhoz azt a megjegyzést tehetném, hogy azokat konkrét nevekkel készíteném el, tehát pl. nem folyó vagy hegy, hanem Tisza, Kárpátok, stb., mert ez jobban kiemelné a tárgyalás gerincét, mint az általános felsorolások.

Átfogóan áttekintve a könyvet, amely mindenben a nevelő-oktatás alapvető kérdéseinek a gyakorlatban való megvalósítására törekszik, érdekeit a következőkben összegezhetném. Igen szépek és hangulatosak a tájleírások. Hogy csak néhányat említek: A Hortobágy (185. old.), A Balaton szépségei (263. old.), Tutajozás a Vágon (316. old. és 326. old.), Erdőleírás (327. old.), A Tátravidék hangulata napszakok és évszakok szerint (337. old.). Ezekben igazán megérezzük a táj szimfóniáját. Igen jók a geológiai és fizikai földrajzi magyarázatok, amelyek alkalmazkodnak a gyermek értelmi fejlettségéhez; pl. a mészke tulajdonságai, forrásképződés, a folyók eredete, a vízvásztó, a suvadás stb. A felsorolást még folytathatnám. Dicséretreméltó törekvés az idegen szavak kiküszöbölése; brikett helyett tojás- vagy sajtoltszén, kabin helyett fülke, skatulya helyett doboz. A munkaiskola elgondolásainak felhasználása pl. számítások időben és távolságban, a homokasztal felhasználása, mérések, összehasonlítások, rajzok készítése, földrajzi képek gyűjtése, agyagmunkák.

A könyvből szerzőnk rajzokat és térképeket is helyezett. A szemléltető rajzok, mint ahogy az Előszó-ból megtudjuk, *Tscheik* Ernő rajzai, szakszempontról igen sikerültek. Vonalvezetésük egyszerű, néhány színes krétával minden tanító megbirkózhat velük. A térképmelléletek közül azonban a legtöbb nem vázlat, hanem térképmásolat. A földrajzi rajzvázlat célja, hogy a tanítás vázlatát állítsa élénk, annak lélektani és logikai felépítését. Utasítás kellene arra nézve is, hogy a vázlatrajz-készítés milyen arányokkal készüljön, pl. mérőegység lehet a Duna-Tisza-köz 100 km. távolsága, vagy a Duna-Pozsony-Vág torkolati szakasza. A vázlatrajznál tanácsos a lakóhelyet kiindulási pontnak venni, mint pl. a 126. oldalon. Általában szívesebben látnám a műben a vázlatyszerű térképmelléleteket, annyival is inkább, mert nem egy kezdő tanító elfelejti, hogy a földrajz tanításában a rajz nem cél, hanem eszköz, s hajlandó olyan rajzokat követelni a gyermekektől, amelyek annak képességeit erősen próbára teszik, a nélkül, hogy ezzel földrajzi elmélyedésében különösebb támogatást nyerne.

Szakszempontról még a következőket szeretném megjegyezni. A székesfehérvári püspöki palotát 1800-tól 1801-ig építették, miután Mária Terézia a püspökséget 1777-ben alapította. A Nyírséget *Cholnoky* és *Prinz* egyetemi tanárok a nyírfából származtatják. Ugyancsak ezek a geográfusok, az újabb tankönyvek és az iskolai térképek is a Ferenc József-csúcs elnevezést használják a Gerlachfalvi-csúcs helyett, amint különben a 191. oldalon levő vázlatrajzon is a Ferenc József-csúcs elnevezést látom. A móri völgyelés nem horpadás a modern geológia felfogása szerint, hanem árkosbetörés.

Sajtóhibák: a Zengő-hegyet a könyv a 266. oldalon 882 m-nek mondja,

holott 682 m; a 267. old. levő vázlatrajzon a magassági jelzés jó. A 277. oldalon Jancs helyett Jancsi, a 310. oldalon Laja elyett Lajta kell.

A könyv külső kiállítása elsőrangú, dicséri kiadóját.

A fentiekben csak vázlatosan mondhattam el benyomásaimat, annyit azonban megállapíthatunk ebből is, hogy szerző e hasznos könyvével hozzájárult újból az iskolai élet belső tartalmának emeléséhez, a tanítás további művészi kialakításához és a tanító fáradságos munkájának sikeresebb teteléhez. A munkát olvasó tanító lelkében megindítja azt a folyamatot, amely képessé fogja tenni, hogy az olvasottakat ne szolgailag utánozza, hanem azokat saját egyéniségéhez simítva alkalmazza. Példát nyújtott tervezeteiben a részletező alaposságra, a sokoldalú megfigyelésre, a tapasztalatok felhasználására, a lélektani elemzésre és a logikus gondolkodásra. Szerző újból mint a gyermek lelkivilágát teljesen ismerő, az elemi iskolai oktatás célkitűzéseit soha nem feledő, hazafias magyar tanító áll előttünk.

Az elmondottak alapján *Drozdy Gyula* munkáját azon meggyőződésem alapján, hogy a tanítószágot nehéz feladatában hatáshozon fogja támogatni, minden tanító- és tanártársamnak tanulmányozásra, valamint a pedagógiai könyvtáraknak beszerzésre a legmelegebben ajánlom.

B. Braun Angela.

Lázár Károly: *A tanítónevelés gyakorlati része.* (Gyakorlati Pedagógia Kézikönyvtára füzetei. Szerkeszti Lázár Károly, 2. füzet.) Sárospatak. Nyomatott a főiskolai könyvnyomdában. 1935. A szerző kiadása.

A Gyakorlati Pedagógia Kézikönyvtára agilis szerkesztője ebben a kis füzetben két előadásának anyagát fogja össze s bocsátja közre azzal a céllal, hogy belőle megismerjük a sárospataki ref. tanítóképzőben folyó gyakorlati kiképzés rendjét. Nem új gondolatokat találunk itt, a szerző sem azzal a céllal állította össze, hogy tanítsunk, hanem mint maga mondja: „összehasonlítást tehetünk, sőt kell is tennünk egymás munkájáról, de ez csak úgy lehetséges, ha kölcsönösen ismerjük azt”. Újat a kérdés természeténél fogva nem adhat, a Tanterv és Utasítás körvonalozza az eljárás rendjét, csak a keret kitöltésében nyílik alkalom egyéni különbségekre, s itt folyamodhatunk haszonnal az összehasonlításhoz. A gyakorlati kiképzés rendjében ismerteti szerző a IV. évek hospitálását, tanítási gyakorlatait. Örömmel állapítja meg az ember az ilyen összehasonlításnál az egyezéseket, melyek a maga eljárásának újabb megerősítésére, a megkezdett munka további folytatására, az eltérések megfontolására, újabb mérlegelésre ösztönzik. A IV. évek tanítási gyakorlatáról szólva ismerteti azt a sorrendet, amit a tantárgyak tanításában követ, a felsorolásból azonban kimaradt a hallás utáni énektanítás, ami a Tanterv és Utasítás rendelkezései szerint szintén tárgya a IV. éves tanításoknak. A gyakorlati kiképzés rendjének ismertetését folytatja az V. évek ezirányú munkájának részletes taglalásával. A kis füzetet végigolvasva tiszta képet kapunk a sárospataki tanítóképző-intézetben folyó lelkes, elmélyedő munkáról. Hála és köszönet illeti a szerzőt, hogy kis tanulmányával alkalmat adott erre a bepillantásra.

Ugyancsak a Gyakorlati Pedagógia Kézikönyvtára füzetei sorában jelent meg Lázár Károly összeállításában 3. füzetként a *Munkanapló* az V. évek gyermektanulmányi munkájához segédeszközként. Folyóiratunk lapján már ismertetés jelent meg erről a *Munkanaplóról*, mely legújabb, 1937. kiadásában teljesen azonos tartalommal, de új, nyolcadrés formában jelent meg.

Szombor Imréné.

Fiala Endre: Pápaság és nemzetállamok a késői középkorban és az újkor hajnalán. (Ferenc József-Tudományegyetem Közép- és Újkor Történeti Intézete. 4. sz. 112 lap. Szeged, 1937.)

Fenti címmel jelent meg Fiala Endre kartársunknak mind tudományos, mind pedig egyházi körökben igen szép elismerést aratott történelmi tárgyú, doktori értekezésnek készült munkája. Örömmel üdvözljük ifjú tanárgenerációnk egyik különleges felkészültségű és komoly munkásának többévi kitartó kutatásának, forrástanulmányozásának könyvalakban megjelent újszerű eredményeit.

Bevezető fejezetében a legmodernebb kútfők és irodalom alapján bizonyítja, hogy a humanizmus, renaissance, reformáció, liberalizmus, felvilágosultság csak egyházellenességüknél fogva nevezik a középkort sötétnek. Megállapításuk elfogult, tudománytalan. A középkorban ugyanis a hit, az ember isteni része jut diadalra, s folyton megújuló életerőt mutat az erős hit, a mélységes érzelmek színpompája.

A II. fejezetben nagy történelmi tájékozottsággal fejtegeti a keletkező keletkezésének történelmi szükségességét, elterjedését és áldásos hatását. Az egyház legyőzi a pogány államokat és magasan áll az újonnan keletkező keletkező államok felett. Ezek csak részei a csodálatos egyházi szervezetnek, Szt. Ágoston *Civitas Dei*-ének. A királyok a pápa szolgálatában állanak. Krisztus helytartója Isten és ember között van: Isten alatt, de ember felett. A diadalmas pápaság szent eszméi rendkívül jótékonyan hatnak a családi és gazdasági életre, a tudományokra, a művészetekre, jogra, stb. A kereszténység minden kérdésre feleletet tudott adni. Megnyugvást teremtett egy abszolút lényben. Hatalmának tetőfokát 1200 körül érte el. Ennek a dicső korszaknak a képét klasszikus vonásokkal ábrázolja Fiala Endre.

A III. fejezetben többnyelvű bibliográfia alapos áttanulmányozása alapján ismerteti az egyház világleletti uralmát megalapozó nagyobb pápák uralmát és egyéniségét. Gondos oknyomozással adja elő az investitúraharcot, melyben a pápaság szellemi ereje diadalra jutott az állami mindenhatóság elvével szemben. Egész Európa egyetlen hatalomtól irányított, egységesített birodalommá vált. Valamennyi erő összhangzatosan bontakozott ki. Az összes szellemi és anyagi javak hihetetlen magasságig fejlődtek, azonos érdektől vezetve. A középkori családi élet és házasság, művészetek, irodalom, tudományok, gazdasági élet, jogrendszer, stb. jellemzése kiváló. Fiala Endre munkájának legsikerültebb, legvonzóbb része.

A IV. fejezetben az egyház és állam közti viszonyban fellépő változást világosan tárja előnk. Összefoglalván, előadja, hogy az eddigi államtanok az államot egy olyan emberi szervezetnek tartották, melynek lelke az egyházban van. Ilyen államtan pl. Salisbury János *Polycraticus* c. munkája. A pápaság törvényszerűen fejlődött a Krisztustól lefektetett alapon: Tu es Petrus, et super hanc Petram aedificabo ecclesiam meam, et tibi dabo claves regni coelorum. Ezzel szemben a népfelség elve, a fejedelmi szuverénitás, az állami mindenhatóság és a totális állam tana hallatlan bátorsággal tanítja az egyháznak az államhatalom alá való helyezését. A pápaság aláhanyatlott az avignoni fogság és nyugati egyházszakadás idejében, a pápaság szervezetének elvilágiasodása és a szekták felburjánzása miatt. Az egyes nemzetek olyan jogokat ragadtak magukhoz, amelyeket előbb csak a pápák gyakorolhattak. Az új államtanok az állam lelkét már nem az egyházban, hanem magában az államban látták. A legjelentősebb ilyenfajta munka Paduai Marsilius-nak *Defensor pacis*-a. A legmodernebb parlamentáris elveket hangoztatja. A császári hatalom közvetlen Istentől való. A pápa csak koronáz. A pápaság és a császárság 14. századi harcá-

nak következménye, hogy az állam nagyobb hatalomhoz jut, mint az egyház. A segítő társból vetélytárs, sőt ellenség lett.

A legbehatóbb forrástanulmányozásról tanúskodik az utolsó fejezet, melyben a pápai abszolutizmus és a nemzeti klérusok küzdelmét vonultatja el előttünk, a nemzetállamokkal kötött konkordátumokat mutatja be. Látjuk, hogy az állam nemcsak a szellemi testületek, az egyház hatalmát szorítja vissza, hanem a nép minden erejének összefogásával, az abszolútmonarchista kormányzattal a nagy nemesség különállását, a rendeknek az államra veszélyes hatalmát és a városok kiváltságait is legyőzte. Az egyházi javak adományozása, a papság feletti bíraskodás az állam joga lett. Az állam a szociális feladatokat, karitatív tevékenységet, a népgondozás ügyét, kórházak, iskolák alapítását is magához ragadta. Az új állam nemcsak katonai, közigazgatási, gazdasági hatalom, hanem önálló kultúregyéniség is.

Alapos és logikus fejtegetései alapján erre a következtetésre jut Fiala Endre: a renaissance tehát, ellentétben az eddigi felfogással, nem a tudományok, művészetek és irodalom újjászületése, hanem az állam megerősödését, „újjászületését”, önálló, egyéni életre ébredését jelenti. A tudományok, stb. felvirágzása csak az állam megerősödésének a következménye. Ettől a renaissance-államtól még hosszú az út a mai napok totális államáig. Ezt Fiala Endre egy másik tanulmányában fogja vizsgálni, mert az egyház és állam közti viszony szabályozása századokon át tartott és tart napjainkban is, a körülmények változásának megfelelően.

Végül Fiala Endre XIII. Leóval együtt vallja: Isten az emberi nem kormányzását két hatalom közt osztotta meg. Az egyházra bízván az örökkévaló javak, az államra a földi ügyek gondozását. Mindkettő a maga nemében a legfőbb. Mindegyik független, de békés együttműködésük szükségképeni, mert közös forrásuk Isten, s az egyiknek tagjai a másiknak is polgárai.

Fiala Endre most vázolt genetikus történetírását fölötte gazdaggá és világossá teszi azzal, hogy felhasználja a természetjog, alkotmányjog, egyházjog, kánonjog, államtan, egyháztörténet, teológia, teofilozófia, metafizika és dogmatika tanítását is. Az értékes tartalmat művészi formában, szép, magyaros stílusban tárja elénk. Könyve külsőleg is izléses, gondos technikai kiállítású.

A munka, tárgykörénél fogva, nemcsak a tudományos felkészültségű, hivatásos történészek körében keltett örömteljes feltűnést, hanem e mellett, időszerűségét, klasszikus tömörségű és szépségű stílusát tekintve, a nagyközönség is élvezettel s haszonnal forgathatja. Különösen a kultúrbolevizmus mindent elsöpréssel fenyegető embertelen térhódítása elleni küzdelemben szolgál biztos és hatásos útmutatással Fiala Endre tanártársunk szép könyve.

Blénessy János.

Tóth Mihály: Szántás, vetés. Vezérkönyv az V—VI. osztály tanítója számára A, év anyaga. Harmadik bővített és átdolgozott kiadás. (Gyakorlati Pedagógiai Kézikönyvtár V. kötete.) Ára 10 pengő. Sárospatak, Főiskolai Könyvnyomda, 1935. 387 lap.

Szeretném azt a kérdést felvetni, hogy az-e az igazi vezérkönyv, amely minden tanítási egység anyagi és formai teljes kidolgozását nyújtja — erősen keresztvezve a tanterv készítőjének a tanító egyénisége és egyéni kezdeményezése tekintetében hangsúlyozott elvi álláspontját —, vagy pedig az, amelyik lépésről lépésre vezetve, szabad teret enged a feldolgozás számtalan lehetősége számára?

Az előttem levő munka az utóbbi meggondolás vetülete. A hajszárla kidolgozott vezérkönyvek olyan vezetők, akik minden lépésnél a saját meg-látásukat sugallják, pedig talán helyesebb, ha a saját szemünkkel is lát-hatunk, mert hátha mást is meglátunk, mint amit meg akarnak velünk láttatni?

Nagyon sok, neves pedagógussal vitáztam már a vezérkönyvek ér-teke felől és nem mondok semmi újat, ha arra utalok, hogy bizony nagyon megoszlanak a vélemények a részletekben. Mert hogy vezérfonálra álta-lában szükség van (kivált ma), az minden vitán felül áll, lévén pedagógus és pedagógus között igen nagy különbség. Némelyik, színvonalon tartott szakműveltsége tárházában, mindent megtalál, de bizony az átlagnak és az átlagon alulinak nagyon hasznos a megbízható vezérfonal és nem árt a kiváltságos képességűeknek sem, mert a más gondolatai ezeknek is adhat-nak indítást, vagy szárnyat, amazoknak támasztékot, vagy — végső esetben — mankót. De még mankóval járni is jobb, mint megállani, vagy szellemileg eliszaposodni. A *Szántás, Vetés*-nek ez a kötete is ilyen cél szolgálá-tát tűzte maga elé. Nem akar meglátásokat erőszakolni, csak „lépten nyo-mon az élen haladva” új utakat keres és „jó tanácsai mellett a tanítói egyéniség és kezdeményezés serkentője és buzdítója is akar maradni...”

A könyv menetét követve, az első 27 oldalon (*Az egyszerűség meze-jén* címmel) tanítástani és módszertani bevezetést találunk. Helyes kiindu-lásból, helyes következtetéssel megállapítja, hogy a formák csupán a fogalom tisztázásának szolgálatában állanak. „A mai népiskola már nem elégszik meg a fogalomalkotással: módokat, átéléseket, eszméltetéseket, gyönyörköd-tetéseket tűz ki célul maga elé.” (7. lap.) Az ismeret anyaga is fontos, de még fontosabb, hogy ez az anyag mennyiben szolgálja az alaki képzést, a nevelés célját. A formaságok szemléelőit (nem akart „imádót” írni) az egy-szerűség mezejére hívja a szerző. Az egyszerűség természetességet jelent, ami öntudatos elvek alkalmazásában nyilvánul, „melyek segítségére, nem terhére vannak a tanítónak”. Nem új az ismeretszerzés lélektani törvényeire való rámutatás, de ezt a törvényerejű tényt sohasem lehet eléggé hang-súlyozni. A formális fokokat egyszerűen a tanítás *elejének, közepének és befejezésének* (8. l.) nevezi. Szokatlan szerkesztéstani egyszerűsítés, de lé-nyegileg igaz. A figyelmeztető szólamok nem sokat érnek, az anyag legyen érdekes és akkor a figyelem önként adódik. A középső rész „adjon értéket az élményekre vágyó léleknek”. Itt tisztázza a szerző a „kérdve kifejtés” módszertani zürzavarát. Az aktív tanítás nem okvetlenül párbeszéd, mert beszélhet a tanító úgy, „hogy a gyermeki lélek nyomon kíséri minden sza-vát, örül, sajnálkozik a hallottak felett, együtt érez a tanítóval”. „A termé-szetes, egyszerű ismeretszerzősmód a közvetlen beszélgetés, ahol a gyer-meknek is van kérdezni- és mondanivalója.”

Abban is nagyon igaz a szerzőnek, hogy a tanításnak befejező, vagyis ismeret-értékesítő része szokott a legmesterkétebb lenni. Ebben a részben tűnik ki, hogy favágó munkát végzett-e a tanító, vagy léleképítő, művészi, alkotó munkát?!

A tanítás „egyszerű” felépítésének elvei az elmondottak után a kö-vetkezők: 1. A tanítandó anyag maga hívja fel az érdeklődést. 2. A tárgya-lás adjon értéket az élményekre vágyó léleknek. 3. A tanítás hangja köz-vetlen beszélgetés legyen. 4. Az összefoglalás az anyag kiemelkedő értéke szerint történjék. 5. A gyakorlást értelmi belátás irányítsa (9. l.). Ezek az elvek nem formai, hanem tartalmi fokozatok, amelyek tág teret enged-nek a tanítói egyéniségnek és amelynek jelentőségét a következőképen foglalja össze a szerző: 1. A tanítás, aprólékosága helyett *nagyvonalúvá*

lesz. 2. A munka minden mozzanata *célkitűzése* folytán *öntudatos*sá válik. 3. Egy-egy gondolatkörön belül *egyéni*vé és *alkalomszerű*vé tehetjük a tanítást. 4. Nem a módszeres fokozatok uralják a tanítást, hanem „a *gondolat* él a formák felett”.

Ez a formális fokozatok igazi értékelése.

Ezek után a tanítástani, gyakorlati tanácsok és utasítások után az egyes tárgyak vázlatos módszertana következik.

Az ismertetés keretei nem engedik, hogy a szerző tapasztalatból eredő, értékes gondolatait tantárgyról tantárgyra követhessem, pedig nem a módszertani kézikönyvek szokásos szövegei jönnek felénk e részben kopott ruházatú, régi ismerősként. Nagyon szemléletesek a hibákra való utalások (ezek során a saját hibáinkra is) és valóban használható, módszeres útbaigazítások.

A könyv dereka, a 28—346. lapon az V—VI. osztály (A, évi) anyagát dolgozza fel, óráról órára haladó egységekben, nem gépies szokványossággal, hanem mindenkor teret engedve a tanító egyéni felfogásának. Minden hónap és hét tananyagát előkészítő gondolatok vezetnek be, amelyek a munka céltudatosságát szolgálják és kizárnak minden ötletszerű kapkodást.

Az egységek feldolgozásában — hűségesen alkalmazkodva a tantervhez — a nyers anyagot helykímélés miatt csak jelzi, de a bevezetésben tárgyalta tartalmi fokozatokat mindenkor szemelött tartja. Az ismeretek gyakorlati jelentőségére, az elmélyítésre s a megerősítés szolgálatában a csendes foglalkozásokra mindig gondja van. A vonatkoztatásokra figyelmeztet, de sohasem erőszakolja. A nyelvi magyarázatokban gondosan kerül a mechanikus gyakorlást. Az élményszerűség alaki, nagy értékét állandóan hasznosítja a történelem-, fogalmazás- és olv.-tárgyalásban. A tanultak összefoglalásához szempontokat nyújt, hogy az anyag ismétlése ne legyen unalmas. Szemléltető rajzai világosak, áttekinthetők és — még a gyengébb kezű tanító számára is — könnyen utánozhatók. Földrajzi grafikonjai beszédesek. A torna- és évszázó vizsgálat menetét gondosan állította össze. Jó vezető az iskolai ünnepek rendezésében.

Az utolsó oldalakat tanmenetek és a készítésükre vonatkozó utasítások foglalják el.

Szerzőnek ezzel a munkájával is az a célja, hogy az iskolai munka hétköznapij közepé minél több ünnepnapot illesszen.

Ezt a célt el is éri, ha a kartársak megfogadják azt a felhívást, amelyet a nagy Augusztinus hallott: Tolle — lege! Vidd — olvasd!

Nagy Vilmos.

Rozsondai Károly: *Falukutatás és tanítóképzés.* Nyomatott Simon és Garab könyvnyomdájában, Cegléden, 1936.

Mindazok, akik tanítóképzéssel foglalkoznak, lépten-nyomon tapasztalhatják, hogy a tanítónövendékeket mennyire érdekli az élet, a tanítói hivatás valóságos megismerése. Rozsondai Károlyt is tulajdonképpen ez a tapasztalat készítette fenti címen megjelent dolgozatának megírására, amelynek főképpeni célja tanítóképzésünk életrevalóbbá, realisabbá tétele, szociális problémáink józan meglátásának és megoldásának szolgálata a nélkül, hogy a tanárt, növendéket lényegesebben megterheljék, vagy a Tantervet megkerüljék.

A tanítóképzésnek a falukutatásba való bekapcsolódása valóban igen aktuális probléma. E kérdésnek behatóbb tanulmányozását napirendre tűzte annakidején egyesületünk is. A feladat azonban nem könnyű, mert a

célhoz vezető utak még úgyszólván teljesen kitaposatlanok. Annál inkább kell tehát örülnünk minden olyan megmozdulásnak, amelyik ezt a kérdést, ha csak egy lépéssel is, de előbbre viszi.

A szerző e problémának négy legfontosabb kérdését tette igen alapos tanulmányozás tárgyává. 1. Miért kell a tanítóképző-intézetben a falukutatással foglalkozni? 2. Mit tett eddig a tanítóképzés a falu megismerése érdekében? 3. Hogyan végezhet a tanítóképző-intézet falukutató munkát? 4. Mit tehetnek a különböző tárgyak tanárai a falukutatás érdekében?

Az első kérdésre úgy adja meg Rozsondai Károly a feleletet, hogy legfőbb vonásaiban vizsgálat alá veszi a tanítóképzés és a falukutatás lényegét, a célkitűzéseket és a feladatokat s ebből igyekszik a kettő közötti kapcsolatot megállapítani. Az okok, amelyek a tanítóképzésnek a falukutatásba való bekapcsolódását sürgetik, röviden a következők. *a)* A tanító faluvezető szerepet vállal, tehát erre már a képzőben elő kell készülnie. *b)* A tanulók a falukutatás által felkészülnek a népiskolában végzendő szülőföldismertetésre. *c)* Nemzeti és társadalmi életünk emelése is megkívánja a falukutatással való foglalkozást a tanítóképzőben. *d)* Falun a tanító nem egy tekintetben tölthet be tudományos téren mások által pótolhatatlan szerepet. *e)* Ez az új tájékozódás biztosabbá teszi a tanítónak az életben állását, fokozza önbizalmát és egészségesebbé válik szellemi élete is.

A második kérdés fejtegetése során azt az irodalmat ismerteti a szerző, amelyik a falukérdés és a tanítóképzés kapcsolatával foglalkozik. Az ilyen irányú cikkeknek és közleményeknek a felkutatására a Magyar Tanítóképző utolsó 10 évfolyamát is áttanulmányozta. E fejezetben felemlített írók sorában a következő nevekkel találkozunk: *Balázs Béla, Barabás Tibor, Bartha Károly, Bálint Sándor, Becker Vendel, Bodor Antal, Braun Angéla, Ecsedi István, Fodor Ferenc, Ihász Ferenc, Juhász Béla, Kiss József, Luby Margit, Lux Gyula, Mácsay Károly, Mesterházy Jenő, Mezösi Károly, Orbán András, Padányi-Frank Antal, Prochaska Ferenc, Rozsondai Károly, Tóth Ferenc, Varga Lajos, Váradi József és Zoltán Géza.*

Azzal a kérdéssel kapcsolatban, hogy a tanítóképző-intézet miképpen végezhet falukutató munkát, különösen azt tartja nagyon kívánatosnak Rozsondai Károly, hogy egyrészt a tanítóképzők szerkesszenek szülőföldmonográfiákat, másrészt pedig valamennyi növendék dolgozzék lakóhelye adatainak egybegyűjtésén és valamelyes feldolgozásán is.

A negyedik kérdés kapcsán pedig főképpen arra mutat példát, hogy a tanítási órákon mit tehetnek a tanárok a falukutatásra való felkészülés érdekében. A 22 tantárgyat sorra véve megállapítja, hogy e téren a tanítóképző valamennyi tárgyának pótolhatatlan szerep jut.

A dolgozat végül levonva a tanulságokat, 10 pontban összegezi mindazokat a teendőket, amelyek a falukutatás terén a tanítóképzőre várnak.

Rozsondai Károly értékes tanulmánya kétségtelenül nagy segítséget jelent mindazoknak, akik a falukutatás és tanítóképzés kapcsolataival foglalkozni kívánnak.

Barabás Tibor.

H I R E K

Kérelem. — Folyóiratunk az elmúlt évben 28³/₄ íven jelent meg. Ezzel elérte világháborút megelőző terjedelmét. Hogy továbbra is ilyen fejlődési ütemben szolgálhassa a tanítóképzés elméleti és gyakorlati feladatait, a tképző tanárság lelki és tárgyi érdekeit, az legfőképpen a tagok és előfizetők buzgalmán, mindenoldalú támogatásán múlik. Ezúttal főképpen a tagsági és előfizetési díjak mielőbbi beküldését kérjük. Azokat, akik többévi hátralékban vannak, arra kérjük, tartsanak lelkiismereti vizsgálat és teljesítsék legalább azokat a kötelezettségeiket, amelyeket már a multban teljesíteniök kellett volna. Folyóiratunknak ehhez a számához postai befizetőlapokat csatoltunk, melyek a tag- és előfizetési díjak beküldésére felhasználhatók.

Miniszteri köszönet és elismerés. — Folyóiratunk mult évi 4. számában megemlékeztünk (*Mindent másokért*) arról a páratlanul nagylelkű alapítványról, amelyet *Balázs* Endre ny. tképző-int. tanár a bpesti kegyestanítórendi gimnáziumnál tett. A közokt. miniszter most az alábbi köszönetiratot intézte az adományozóhoz: „7576—1937. eln. sz. A budapesti tanterület kir. főigazgatójának jelentéséből örömmel értesültem arról, hogy Nagyságod az 1935/36. iskolai év folyamán a budapesti kegyestanítórendi gimnáziumnál 50.000 pengős alapítványt tett azzal a rendeltetéssel, hogy ezen összeg befolyó kamataiból szegénysorsú és jóviséletű tanulók évenként és fejenként 200 pengős ösztöndíjban részesüljenek. Kiváló örömmre szolgál, hogy Nagyságodnak a magyar kultúra érdekében tanúsított e nagylelkű, hazafias áldozatkészségéért meleg köszönetemet és őszinte elismerésemet nyilváníthatom. Budapest, 1937. évi december hó 4-én. *Hóman* Bálint s. k.”

Nyugdíjazás. — *Kovács* Dezső sárospataki ref. tanítóképző-int. igazgatót illetékes egyházi főhatósága saját kérésére nyugalomba helyezte. *Kovács* Dezső 32 évig szolgált először mint tanár, majd mint igazgató a sárospataki áll., illetőleg ref. tanítóképző-intézetben. Mint tanár kiváló metodikus, mint igazgató kitűnő szervező volt. Az egyházi gondozásba átment intézetet minden vonatkozásban virágzó állapotban hagyta utódjára. *Kovács* Dezső az egyházi és iskolai zeneirodalomban értékes nevet szerzett. Reméljük, hogy ez az alkotó tevékenysége még távolról sincs befejezve. Kívánjuk, hogy nyugalomba vonulásával jó egészségben, lelki frissességben még sok éven keresztül boldogan éljen családjának és kedves tárgyának, a zenének!

A sárospataki ref. tanítóképző új igazgatója. — A sárospataki ref. képző is azok közé az intézetek közé tartozik, amelyek a mostani iskolai év elejével igazgatót cseréltek. *Kovács* Dezső nyugalomba vonulásával az egyházi főhatóság *Egey* Antal dr. int. tanárt bízta meg az igazgatói teendők ellátásával. *Egey* személyében az intézet fiatal, tetterős, széleslátókörű és nagy munkabírású vezetőt kapott.

Személyi hírek, előadások. — *Mesterházy* Jenő a *Rádió Mit nézünk meg?* című előadássorozatában nov. 27-én a Hungária-forrást és környékét, dec. 11-én az Erzsébet-nőiskolát ismertette. — *Cser* János dr. a Magyar Psychologiai Társaság 1937—38. tanév I. félévi közérdekű előadássorozatában dec 10-én *A rátermettek kiválasztásának (a szelekciónak) módjai* címen tartott előadást. — *Sebestyén* Erzsébet a Magyar Ifjúsági Vöröskereszt nov. 29-i elnöki értekezletén *Ifjúsági vöröskereszteseink áldozatkészsége* címen adott elő. — *Nánási* Miklós nagyköroői ref. tképző-int. tanár a Kisfaludy Társaság és a nagyköroői Arany János Társaság *Bárd* Miklós estjén, dec 12-én *Bárd* Miklós költeményeiből adott elő. Ugyan-

akkor a Hiszekegyet a nagykörösi. tanítóképző énekkara énekelte Márton Barna vezényletével. — Kéz Andor dr. tképző-int. tanár, egyetemi magántanár a rabszolgakereskedésről adott elő dec. 15-én a rádióban. — Undi Mária dec. 21-én *Magyarország — csipkeország* címen rádió-előadást tartott. — Dr. Fiala Endre jászberényi áll. tanítóképzőintézeti tanár december hó 10-én a Foederatio Emericana jászberényi Konventjének kultúr-estjén *Történet szemlélet és katolicizmus* címen előadást tartott. A jászberényi iskolán kívüli népművelési Helyi Bizottság rendezésében december 12-én Csekő Árpád *A nedves lakás*, Kiss József *Szent István és Szent Imre élete*, Tanai Antal *Korunk legnagyobb veszedelme* címeken, dec. 13-án pedig Móczár Miklós igazgató *Egységünk láthatatlan ellenségei*, továbbá Gyümölcsláink *rovarellenségei* címeken vetített képes, Tóth Gyula *A gyermek erkölcsi hibái és Gondolatok a gyermeknevelés köréből* címen szabadelőadásokat tartottak.

Irodalmi szemle. — Blénessy János: *Jászberény története* (Uj Magyar Szalon, 1937, 13—15. sz.) — Szemes Gábor: *A jászberényi ref. egyház történelmi emlékei* (Jász Múzeum Évkönyve, 1937.). — Domby Pál: *Az elemi népiskolai testnevelés problémájához* (Testnevelés, 1937. szept.). — Pádányi-Frank Antal dr.: *Tanuljunk Szent István intelmeiből!* (Néptanítók Lapja, 70. évf. 23. sz.) — Radnai Oszkár dr.: *A gyakorló iskolai tanító jelentősége a tanítóképzőben* (Pedagógiai Szeminárium, VII. évf. 3. sz.). — Éber Rezső: *A zongora a hangtan tanításában* (Fizikai és Kémiai Didaktikai Lapok, VIII. évf. 1. sz.). — Wagner Ferenc: *Tanítóképzőink történet szemléletéhez.* (Nevelésügyi Szemle, I. évf. 9—10. sz.) — Drozdy Gyula: *Jó gyermek, rossz gyermek* (Családi Kör, III. évf. 12. sz.). — Undi Mária: *Magyar női ünneplő ruha* (U. o.). — Németh Sándor: „*A magyar nyelv könyve a népiskolák VII. osztálya számára.*“ (Néptanítók Lapja, 70. évf. 24. sz.) — Günther Jolán: *Magyar gyermekek várják a kis Jézuskát.* Ttási tervezet (U. o.). — Sztankó Béla: *Az iskolai énektanítás módszeréről.* VI. (Énekszó, V. évf. 3. sz.) — Becker Vendel dr.: *Kivánalmak a készülő tanítóképzési reformmal kapcsolatban* (Nemzetnevelés, XIX. évf. 24. sz.). — Mesterházy Jenő: *Óbuda szobrászati emlékei* (Pedagógiai Szeminárium, VIII. évf. 4. sz.). — Dr. Jankovits Miklós: *Az 1×4 kialakítása.* Ttási tervezet (U. o.).

Londoni kongresszus. — A League of Nations Union Londonban 1938. jan. 7-től 11-ig kongresszust tart. A kongresszuson azokat a módzatokat fogják megbeszélni, hogyan lehetne a közép- és középfokú iskolákban a nemzetközi kérdéseket tárgyalni, illetőleg tanítani.

Mihalik József ünneplése a Magyar Eszperantó Szövetségben. — A Magyar Eszperantó Szövetség a kebelébe tartozó egyesületekkel és baráti körökkel karöltve dec. 18-án a Társadalmi Egyesületek Szövetsége nagytermében díszgyűlés keretében ünnepelte Mihalik József tképzői tanárt, ügyvezető elnökét tanári működésének 30., az eszperantó közeletben való tevékenységének 15., tanfolyamvezetői munkásságának 10. évfordulója alkalmából. A díszgyűlésen nagyszámú közönség volt jelen. A Magyar Hiszekegy elhangzása után a díszgyűlést vitéz dr. Benárd Agost szövetségi elnök nyitotta meg. Kiemelkedő pontja Augusztiny Oszkár orsz. igazgató ünnepi beszéde volt, aki vázolta az ünnepelt érdemeit a szervezés és a nyelv terjesztése körül. A TESz jubileumi keresztjét a hozzátartozó diszes diplomával illő szavak kíséretében Javornitzky Jenő dr., a TESz társelnöke nyújtotta át. Nagy hatást keltett Kárpáthy László dr. írónak erre az alkalomra írt költeménye. Következett a különböző egyesületek, szövetségek, testületek nagyszámú kiküldötteinek a felszólalása, illetőleg üdvözlése. Be-

széltek: a Pro Hungaria Nők Világszövetsége nevében dr. *Halmy Bódogné*, a M. Eszp. Pedagógiai Társaság nevében *Kalocsay Kálmán* dr. átnyújtotta a társaság tiszteletbeli elnökévé választásáról szóló díszoklevelet, a M. Orsz. Eszp. Egyesület nevében *Loránd Leó* dr., a Kath. Eszp. Egyesület nevében *Zöldy István*, a Gyorsírószövetség részéről *Kovács Tódor*, az Orsz. Rákóczi Szövetség nevében *Pálos Ödön*, az ERA nevében *Bodnár Erzsébet*, a Tanítóképzőintézeti Tanárok Orsz. Egyesülete köszöntését tolmácsolta *Ferenczy István*, a VII. ker. áll. nőképző tanártestülete nevében *Braun Angéla* beszélt. Köszöntést mondtak még: az Eszp. Világszövetség részéről *Pechán Alfonz*, a Literaturo Mondo nevében *Totsche Lajos*, a Rákosfalvai Kaszinó nevében *Dolgos István*, a sashalmi Polgári Társaskör nevében *Szentkuti Lajos*, a külföldi eszperantisták nevében *Füda Ernő* dr. Végül a volt növendékek és tanfolyamhallgatók köszöntését *Szentgyörgyi Margit* tanítónő tolmácsolta. Az ünnepelt válasza után a színes és mozgalmas díszközgyűlést az eszperantó himnusz fejezte be.

Szaktanári értekezlet Győrött. — A győri, magyaróvári és pápai fizikatanárok 1937. dec. 18-án Győrött jól sikerült összejövetelt tartottak, melyen a tankerületi kir. főigazgató képviselője is jelen volt. Közreműködtek: *Bodócs István* győri áll. gimnáziumi tanár, *Vásárhelyi Károly* pápai ref. kollégiumi tanár előadással, *Barabás Sarolta* győri áll. lánygimnáziumi tanárnő bemutató tanítással, *Holenda Barnabás* dr. pannonhalmi bencés főiskolai tanár, *Zala István* pápai áll. tanítóképző-int. tanár előadással és *Nagy L. József* magyaróvári piarista gimnáziumi tanár, középiskolai tanulmányi felügyelő két előadással és az egész összejövetel megszervezésével és vezetésével. Az előadásokat megbeszélés követte. Jelen voltak három város középiskolai, tanítóképző-intézeti és polgári iskolai fizikus-tanárai.

Halálozás. — *Harmos Sándor* dr. a bpesti izr. tanítóképző-intézet tanára hosszas betegség után dec. 10-én, életének 55. évében elhunyt. Dec. 12-én a rákoskeresztúri izr. temetőben az egyházközség által adományozott díszsírhelyen tették örök nyugalomra. Temetésén az egyházi szertartás után a tanári testület nevében *Szemere Samu* dr. mondott búcsúbeszédet, a volt tanítványok nevében *Weisz-Vihar Béla*, a pesti izr. hitközség népiskolájának tanítója, a jelenlegi tanítványok nevében pedig *Scharstein Andor* V-öd éves növendék búcsúztatta az elhunytat. *Harmos Sándor* dr. három évtezeden keresztül nevelte az intézet növendékeit a magyar nyelv és irodalom, valamint a történelem szeretetére. Emlékét a kartársak és tanítványok kegyelele örzi. — A nyugdíjas kartársak egyik érdemes alakja is eltávozott az élők sorából: *Répay Dániel* dec. 12-én rövid szenvedés után életének 68. évében elhunyt. Temetésén a farkasréti temetőben dec. 15-én sokan vettek részt. A különböző iskolák igazgatóin, tanárain és tanítóin kívül egyesületek és frontharcos szövetségek kiküldöttei is sokan kísérték utolsó útján az elhunytat. Koporsójánál búcsúbeszédet mondtak: vitéz *Rátvay Imre* tábornok a hadviseltek, *Molnár Oszkár* a kolocsvári volt kartársak nevében, *Vészy Mátyás* dr. a frontharcos szövetség kötelékébe tartozó bajtársak fájdalmát tolmácsolta, *Márkus László* dr. pedig a Magyar Gyermektanulmányi Társaság részéről mondott megható búcsúszavakat. A nyugdíjas elvonultságában is rendkívül tevékeny kartárs hirtelen elhunytá mindenkit fájdalmasan érintett. Munkás életére, mint értékes példára tekintünk s emlékét szeretettel őrizzük!

Felelős szerkesztő és kiadó: Molnar Oszkár.